

UNIVERSITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Institut mezioborových studií Brno

Současný problém edukace ve výkonu trestu a vazby v ČR

BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Ivan Nedoma

Vypracoval:
Petr Michálek

Brno 2006

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Současný problém edukace ve výkonu trestu a vazby v ČR“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

.....
Petr Michálek

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Ivanovi Nedomovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Markétě za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce a které si nesmírně vážím.

Petr Michálek

OBSAH	1
ÚVOD	3
1. HISTORIE A SOUČASNOST SOU	5
1.1. Počátky vývoje vzdělávání v podmínkách výkonu trestu v ČR.....	5
1.2. Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby České republiky (SOU) po roce 1989.....	10
1.3. Dílčí závěr.....	13
2. EDUKACE VE VÝKONU TRESTU A VAZBY	14
2.1. Vymezení pojmu edukace.....	14
2.1.1. Vztah výchova : vzdělávání.....	14
2.2. Specifika výchovy a vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí Svobody.....	15
2.3. Koncepce rozvoje vzdělávacích programů pro odsouzených.....	17
2.4. Programy zacházení, volno časové aktivity.....	19
2.5. Realizace vzdělávání mladistvých a dospělých odsouzených v SOU VS ČR.....	25
2.5.1. Cíle, úkoly a funkce SOU VS ČR.....	25
2.5.2. Charakteristika SOU VS ČR.....	27
2.5.3. Stručná charakteristika odloučených pracovišť SOU, jejich učebních oborů.....	28
2.5.4. Vzdělávání ve věznicích, kde nejsou zřízena odloučená pracoviště SOU, U a OU.....	31
2.6. Realizace programů zacházení ve výkonu vazby.....	32
2.6.1. Účel výkonu vazby.....	32
2.6.2. Programy zacházení.....	32
2.7. Dílčí závěr.....	34
3. KONCEPCE ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉM VĚZEŇSTVÍ	35
3.1. Obecná charakteristika.....	35

3.2. Stručná analýza současného stavu.....	36
3.3. Perspektivy vývoje.....	37
3.4. Výkon trestu odnětí svobody.....	38
3.4.1. Diferenciace zacházení s odsouzenými.....	38
3.4.2. Vzdělávací aktivity.....	40
3.5. Výkon vazby.....	41
3.5.1 Současný stav.....	41
3.5.2. Perspektivy vývoje.....	42
3.6. Dílčí závěr.....	43
CELKOVÝ ZÁVĚR.....	44
RESUMÉ.....	45
ANOTACE.....	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	48
SEZNAM PŘÍLOH.....	50

Úvod

Jedním z markantních kriminogenních faktorů je nízká úroveň dosaženého vzdělání pachatelů trestných činů. Je proto žádoucí pro celou společnost, aby lidé, kteří absolvují výkon trestu odnětí svobody, měli šanci zvýšit svůj sociální kredit už jenom tím, že ve výkonu trestu nejsou zbytečně, ale naopak se pokusí rozšířit svou vzdělanostní úroveň. Přístup ke vzdělání mnohým otevře nové obzory, v mnoha případech jim dává šanci najít si zaměstnání a zřejmě těmto lidem mění sebevědomí a vůbec celý náhled na svůj dosavadní život. Je důležité, aby se tak dělo zejména u mladých delikventů, na které se dá ještě nejlépe pedagogicky působit a kteří nejsou tolik poznamenáni kriminálním způsobem života.

V současné době mají odsouzení ve výkonu trestu široké možnosti zapojit se do vzdělávacího procesu prostřednictvím odborných učilišť zřízených při jednotlivých věznicích, ve kterých se mohou vyučit různým učebním oborům a mohou rovněž získat osvědčení z velké nabídky akreditovaných krátkodobých kurzů. Další možnosti jak se vzdělávat ve výkonu trestu je účast na vzdělávacích aktivitách (jazykové kurzy, kurzy právního minima atd.) v rámci programu zacházení, které jsou vedeny speciálními pedagogy, vychovateli a dalšími zaměstnanci věznic. V ojedinělých případech odsouzení navštěvují školy mimo věznici, kdy jim ředitel věznice za tímto účelem vystavuje propustku.

Cílem mé práce bylo popsat počátky vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu, dále pak vznik jednotlivých Školských vzdělávacích středisek (ŠVS) a jejich vývoj po roce 1989 a jaké události tento vývoj ovlivnily.

Dalším cílem byl popis možností vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody, volno časových aktivit ve výkonu vazby.

Abych naplnil cíl rozdělil jsem bakalářskou práci na tři kapitoly. První kapitola je vstupní, v této kapitole popisují počátek a vývoj vzdělávání ve Vězeňské službě ČR, dále je v této kapitole popsán vznik a vývoj Středního odborného učiliště, učiliště a odborného učiliště (SOU).

Druhá kapitola pojednává o výchově a vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu vazby. Dále zde popisují možnosti vzdělávání, programy zacházení a jednotlivá Školská vzdělávací střediska (ŠVS).

V závěrečné třetí kapitole uvedu analýzu současného stavu vzdělávání v českém vězeňství, jsou zde popsány perspektivy vývoje zacházení s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu vazby.

Již několik let pracuji na oddělení výkonu vazby ve věznici v Ostrově nad Ohří a účastnil jsem se volno časových aktivit v rámci programu zacházení s mladými obviněnými. Po stránce motivační hodnotím program velmi kladně a obvinění opravdu žádají o zařazení do výuky a volno časových aktivit. Dále bych chtěl ještě dodat, že jako dozorce zastávám spíše represivní složku a s obviněnými pracuji v jiné rovině než s jakou jsem měl možnost se setkat při práci s mladými obviněnými v programu zacházení. Velký rozdíl je hlavně v tom do jaké hloubky je možné se seznámit s osobností a vlastnostmi obviněného a z tohoto důvodu jsem si zvolil téma **Současný problém edukace ve výkonu trestu a vazby v ČR.**

V rozsahu mé bakalářské práce nebylo možné podat vyčerpávající informace o detailní historii vzdělávání až po současnost a o jednotlivých vzdělávacích střediscích. Mojí snahou bylo zachytit podstatné momenty jejich vývoje a shromáždit základní statistické údaje.

Od práce si slibuji, že pomůže zmapovat strukturu možností vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody a věřím, že poslouží pedagogické veřejnosti a nejenom jí k lepšímu poznání problematiky vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody.

1.HISTORIE A SOUČASNOST SOU

1.1. Počátky vývoje vzdělávání v podmínkách výkonu trestu v ČR

V šedesátých letech se začínaly organizovat v tehdejších nápravně výchovných ústavech ministerstva spravedlnosti (NVÚ) pro odsouzené různé formy vzdělávání. V NVÚ Libkovic bylo zřízeno odborné učiliště, které umožňovalo vězňům vyučit se ve čtyřech profesích. S ohledem na krátké tresty odnětí svobody u mladistvých trpěla činnost učiliště nedostatkem vhodných uchazečů. V NVÚ Opava měly odsouzené ženy možnost se vyučit v oboru švadlena.

Snahy organizovat v NVÚ různé formy vzdělávání byly završeny nabytím účinnosti zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Zákon umožnil, aby odsouzený s ohledem na své schopnosti, věk a délku trestu získal základní nebo i vyšší vzdělání nebo se zúčastnil dalších forem vzdělávání. Naplňování této části zákona v praxi se ukázalo jako obtížné, zejména ve vztahu k budoucímu uznání získaného vzdělání.

Odsouzení byli zařazováni do kvalifikačních kurzů, které organizovaly závodní školy práce těch hospodářských organizací, pro které pracovali. Úspěšní absolventi závodní školy práce získávali průkaz odborné kvalifikace a dle výsledku závěrečné zkoušky jim bylo přiznáváno zvýšení kvalifikační třídy.

V NVÚ se také pro odsouzené, kteří neuměli číst, psát a počítat organizovaly různé typy vyučovacích kroužků, které vedli vybraní odsouzení.

Kurzy pro doplnění základního vzdělání (od roku 1972 v NVÚ Opava), kurzy zvláštní školy a odborná výuka mladistvých probíhaly ve spolupráci s odbory školství národních výborů a patronátními základními či zvláštními školami nebo závodními školami práce. Absolventi získávali vysvědčení z patronátní školy.

České vězeňství stále nebylo schopno poskytnout odsouzeným vzdělání ve vlastním školském zařízení, které by bylo součástí státní výchovně vzdělávací soustavy. Významnou změnu přinesl zákon ČNR č. 77/1978 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství. Dle tohoto zákona ministerstvo školství stanovilo v dohodě s ministerstvem spravedlnosti postup při zabezpečování vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody.

V roce 1980 bylo ve výkonu trestu odnětí svobody více jak 56% osob, které neměly žádnou kvalifikaci.

Odborné vzdělávání odsouzených se realizovalo v těchto formách:

- ***Učební obory s vydáním výučního listu*** - (např. učební obor šička prádla v Opava). Organizace této formy vzdělávání byla velice náročná a přinášela řadu problémů zejména v tom, že se nedařilo organizačně provázat zaměstnání odsouzených žen s učebním oborem.
- ***Zaučení*** - s vydáním záučního listu osvědčení (např. v NVÚ Heřmanice, Příbram).
- ***Zvýšení kvalifikace formou kurzů*** - u vyučených (zaučených) odsouzených, kteří pracovali delší dobu na jednom pracovišti
- ***Zaškolovací a doškolovací kurzy a kurzy technického minima*** - v souvislosti se začleňováním odsouzených do pracovního procesu po nástupu výkonu trestu odnětí svobody.

Další posun v oblasti vzdělávání odsouzených přinesl zákon č. 14/1978 Sb., kterým dochází k závažné přestavbě systému základních a středních škol a k prodloužení povinné školní docházky do 16 let věku. To byl impuls k zahájení jednání mezi tehdejší správou Sboru nápravné výchovy a ministerstvem školství. Ve smyslu nových školských předpisů měla být vytvořena vzdělávací instituce pro občany nacházející se ve výkonu trestu odnětí svobody, která by měla být řádně zaregistrována v síti školských zařízení státní správy a měla by mít i potřebné pravomoci.

Před zahájením jednání s ministerstvem školství byl v 1. čtvrtletí roku 1981 proveden rozbor situace na úseku vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. Jako reakce na osobní dopis ministra spravedlnosti bylo podle pokynů ministra školství v měsíci dubnu 1981 rozhodnuto vytvořit v resortu školství pracovní komisi k zavedení nového způsobu vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody.

Z jednání komise vyplynul návrh na **zřízení středního odborného učiliště a zvláštního odborného učiliště v rámci Sboru nápravné výchovy**, které by umožnilo odsouzeným získání odborné kvalifikace.

Výsledkem práce komise bylo navržení zásad postupu pro vytvoření výchovně vzdělávacího systému v podmínkách vězeňství. Návrh zásad členil řešený úkol na dílčí

problémové okruhy. Tím umožnil současně hledat optimální řešení ve všech oblastech, zapojit do řešení maximálně možný počet personálu a průběžně sledovat plnění úkolů.

Šlo například o tyto okruhy:

- *začlenění středního odborného učiliště do struktury škol*
- *zajištění učitelů a mistrů odborné výchovy, popř. externích pracovníků*
- *vybavení a údržba učeben, zajišťování učebnic a školních potřeb*
- *vypracování organizačního řádu podle zásad vydaných ministerstvem školství obsah a organizace vyučování v souladu s obecnými předpisy ve školství*
- *poskytování vzdělání mladistvým odsouzeným v učebních oborech a zvláštních, učebních oborech*
- *studium při zaměstnání odsouzených osob starších 18 let v učebních oborech*
- *organizace kurzů pro doplnění učiva jednotlivých ročníků základní devítileté školy, základní školy a zvláštní školy,*
- *krátkodobé kursy vybraných všeobecně vzdělávacích předmětů (matematika, český jazyk, občanská nauka).*

Roky 1982 a 1983 se staly významnými mezníky v rozvoji vzdělání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody. V tomto období byly vybírány NVÚ, které měly předpoklady k brzkému zahájení odborného vzdělávání v souladu s novým výchovně vzdělávacím systémem. Pro školní rok 1982/1983 se počítalo se **zřízením školských vzdělávacích středisek (ŠVS)** a zavedením zkušební výuky v NVÚ Rýnovice (strojírenská výroba), Plzeň (obráběč kovů), Příbram (hlubinné dobývání) a Opava (výroba konfekce). Postupně se počítalo s jejich rozšířením do dalších NVÚ. Byly získány učební osnovy pro některé obory a s učilišti patronátních podniků byla vedena jednání o získání (zapůjčení) potřebných učebnic.

Byl předložen návrh nové organizační struktury učiliště a připravován návrh na zařazení učiliště do sítě škol.

Jako reálné se ukázalo začít se zaváděním učebních oborů v NVÚ Rýnovice a NVÚ Plzeň. Zde bylo možné zajistit materiální vybavení, navázat kontakty s učilištěm závodu a zajistit pomoc externích učitelů. Vzhledem k tomu, že NVÚ Rýnovice a NVÚ Valdice úzce spolupracovaly s n.p. Liaz, předpokládalo se uskutečnit výuku i ve Valdicích. V období po 31. 8.1982 proběhly v NVÚ Libkovic, Všehrdu, Příbram, Rýnovice, Valdice, Vinařice, Opava, Pardubice a Plzeň kontroly vytvoření podmínek pro zavedení výuky. Postupně byly vytvářeny materiálně technické a personální podmínky pro zřizování jednotlivých školských vzdělávacích středisek. Školská střediska musela odpovídat obecně platným pedagogicko hygienickým požadavkům státní správy ve školství. Jednalo se převážně o náročné úkoly dlouhodobého charakteru. Současně byly uplatňovány požadavky na zabezpečení finančních prostředků pro školská vzdělávací střediska.

Ve 2. polovině roku 1982 proběhlo několik jednání s odborem školství národního výboru hlavního města Prahy. Krajským školním inspektorem byly poskytnuty základní informace o administrativním postupu při zřizování nových SOU. Byly získány pokyny k obsahové stránce návrhu na zřízení SOU a pokyny pro zpracování organizačního řádu SOU. Následovala jednání s ministerstvem školství a školskou inspekcí. **Místně odloučená pracoviště SOU byla zřízena v NVÚ Rýnovice, Pardubice, Libkovic, Opava a Plzeň. S** ohledem na náročnost problematiky bylo rozhodnuto, že resortně budou ŠVS zřízena i v dalších třech NVÚ (Příbram, Valdice a Vinařice), ale do sítě školských zařízení budou přihlašována po etapách.

Ve dnech 14. 16.6.1983 provedl útvar státního dozoru ministerstva školství před vlastním zařazením do sítě školských zařízení kontrolu SOU při správě Sboru nápravné výchovy a ŠVS v NVÚ Pardubice, Opava, Plzeň, Libkovic a Rýnovice. U ŠVS v NVÚ Opava byly shledány materiálně technické závady. Z tohoto důvodu se zařazení ŠVS při NVÚ Opava do sítě školských zařízení odložilo. Výsledky ostatních jmenovaných ŠVS byly příznivé.

Na základě zjištěných skutečností vydalo dne 1.7.1983 ministerstvo školství ČSR rozhodnutí č.j. 206 37/83 220 o zařazení Středního odborného učiliště do sítě školských zařízení. S platností od 1.12.1983 byl vydán vnitřní předpis Sboru nápravné výchovy o zřízení SOU pro odsouzené, jehož přílohou byl prozatímní organizační řád SOU. Těmito legislativními akty bylo oficiálně zřízeno střední odborné učiliště pro odsouzené a zakončena první etapa budování školského zařízení. Organizačně se SOU členilo na ředitelství SOU (při správě SNV) a na místně odloučená pracoviště ve vybraných NVÚ. K 31.10.1983 podalo

vedení učiliště návrh na zařazení ŠVS Vinařice (důlní provoz) a ŠVS Opava (výroba konfekce) do sítě školských zařízení. Ve dnech 10. - 12.5.1984 byla v těchto ústavech realizována prověrka státního školského dozoru a obě střediska byla doporučena k zařazení do sítě školských zařízení. Od školního roku 1983/1984 byla v ŠVS Valdice zahájena výuka v učebním oboru strojírenská výroba. Zde šlo o elokované pracoviště SOU při n.p. Agrozet. Spolupráce s tímto podnikem i jeho učilištěm byla velmi úspěšná jak při zajišťování výuky, tak i při komplexním vybavení dílny odborného výcviku.

V souladu se zákonem o výkonu trestu č. 59/1965 Sb. byl organizován výchovně vzdělávací proces u dospělých odsouzených zásadně v mimopracovní době, pouze v ŠVS Libkovic, kde probíhala výuka mladistvých, se vyučovalo formou denního studia.

S ministerstvem školství byly vedeny konzultace k organizaci kurzů doplňování základního vzdělání, které muselo být zabezpečováno v plném souladu se školským zákonem. Po stránce odborně pedagogické ho zabezpečovaly místně příslušné školské odbory národních výborů. V roce 1985 bylo toto jednání završeno vydáním instrukce (čj. 21 106/85.200), která řešila vzdělávání odsouzených na úrovni základní, popřípadě zvláštní školy. Učitele, učební pomůcky a učebnice zajišťovaly ve své režii odbory školství příslušných národních výborů. Ostatní náležitosti výuky (výběr odsouzených, třídy a třídnictví) zajišťovaly NVÚ.

Byl ustaven resortní školský dozor, byla získána výjimka, aby učební obor důlní provoz mohl být vyučován jako dvouletý. V ŠVS Opava bylo schváleno zavedení učebního oboru elektrotechnická výroba namísto dosavadní výroby konfekce.

Dnem 1.9.1986 nabyl účinnosti nový organizační řád SOU, který byl vypracován ve spolupráci se státním školským dozorem, odborem pro řízení SOU ministerstva školství a výzkumným ústavem pedagogickým.

ŠVS již obhospodařovala značný majetek. Proto byly přijaty zásady pro evidenci a hospodaření s tímto majetkem v souladu se zásadami plánování a rozpočtování. Dosavadní počet osmi ŠVS se ukazoval jako dostatečný.

Kromě výuky v učebních oborech a kurzech na úrovni základní školy, organizovala ŠVS celou řadu odborných kurzů ve spolupráci s hospodářskými organizacemi.

Ministerstvo školství poskytlo při zřizování SOU možnost zřídit i zvláštní učební obory. Snaha realizovat tuto možnost, která dosud nebyla využita, vyústila v roce 1987 v návrh na zřízení zvláštního učebního oboru pro mladistvé v Opavě a pro dospělé odsouzené v Plzni. Uvažovalo se o oboru stavební výroba se zaměřením pro malířské a natěračské práce.

Od školního roku 1987/88 se začala příprava přechodu na nově upravené učební plány učebních oborů. Podle nových učebních plánů začalo ŠVS Libkovic učit od školního roku

1988/89, ostatní ŠVS od školního roku 1989/90. Změny v obsahu byly ve všech učebních oborech realizovány na základě vyhlášky ministerstva školství č. 9/1987. Větší prostor byl poskytován nácviku pracovních dovedností a zavedl se nový učební předmět základy automatizace.

Plnění úkolů na úseku vzdělávání odsouzených ve školním roce 1989/1990 bylo značně ovlivněno odchody odsouzených v důsledku amnestie v roce 1990. Ve vězeňských zařízeních z přibližně 23 tisíc vězňů zůstalo jen 6 tisíc.¹ Na konci školního roku bylo vydáno pouze 56 dokladů o vyučení v oboru a 11 dokladů o ukončení základní školy. V průběhu ledna 1990 z původních 237 žáků základních škol zůstalo pouze 58 žáků. V učebních oborech poklesl počet žáků z 370 na 120 žáků.

Cílem v tomto období bylo nepřerušit výuku, pokračovat alespoň pokud zůstane několik žáků ve výuce v jedné třídě nebo organizovat studium jednotlivců externí formou. Propuštěným žákům byly zaslány studijní materiály, aby se mohli připravit k závěrečným zkouškám. Závěrečných zkoušek se v měsíci červnu 1990 zúčastnilo 59 žáků, z nichž 56 uspělo. Z občanského života přijelo vykonat závěrečné zkoušky 27 žáků. Situace ve vězeňství nebyla na počátku roku 1990 systematické práci, jakou je vzdělávání, nakloněna.

1.2. Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby České Republiky (SOU) po roce 1989

Od počátku roku 1990, kdy bylo rozhodnuto o **zrušení věznice v Libkovicích**, začali pracovníci ŠVS Libkovice vlastními silami budovat nové ŠVS pro mladistvé ve **Všehrdech**.

V ŠVS Opava se začala budovat dílna a učebna pro zvláštní učební obor opravy obuvi. ŠVS Rýnovice muselo opustit dílny v s.p. Liaz a budovat vlastní dílny. V ŠVS Valdice, kde státní školský dozor poukazoval na nedostatečné prostorové podmínky, se podařilo vypracovat projekt na vybudování nových tříd i dílen, který se ihned začal realizovat.

Nepodařilo se zahájit výuku ve Vinařicích a Příbrami, kde začaly být věznice využívány pro výkon vazby. Ze stejného důvodu bylo pak v průběhu školního roku zrušeno ŠVS v Opavě. Ze strany odsouzených byl o vzdělávání malý zájem a proto byly ve třídách nízké počty žáků. Pro činnost SOU nebylo toto období příliš příznivé. Zásadní změny ve společnosti přivedly sice do českého vězeňství humanizaci podmínek výkonu trestu odnětí

---

¹ Kýr, A., Památník Pankrác, průvodce expozicí. Vězeňská služba ČR, příloha časopisu vězeňství č. 4/1999, Lanškroun 1999

svobody, ale určitá nekonceptnost, dočasné podcenění a nerespektování zavedeného systému vzdělávání přineslo mnoho problémů, které bylo v následném období nutno řešit. Pro pracovníky, kteří se podíleli na vzniku SOU v letech 1982 - 1983 a kteří organizačně a personálně střední odborné učiliště budovali, byl dočasný nezájem o vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody zklamáním. Postupně se však situace stabilizovala a v souladu s novou koncepcí vězeňského systému v České republice se postupně situace vzdělávání odsouzených začala zlepšovat. Byly zpracovány koncepční záměry pro oblast vzdělávání odsouzených, které vycházely z Evropských vězeňských pravidel.

Hlavní záměry byly následující:

- *udělit vzdělávání stejný statut jako pracovní činnosti,*
- *realizovat vzdělávání ve všech věznicích,*
- *zřizovat kursy pro získání nebo rozšíření kvalifikace,*
- *realizovat vzdělávání v rozsahu základní, případně zvláštní školy,*
- *rozšířit a modernizovat nabídku učebních oborů*

Přestože byla tato koncepce přijata a promítla se i do celkové koncepce rozvoje vězeňství v České republice, setkávali se pracovníci SOU i s názory zatracujícími vzdělávání odsouzených jako takové nebo s názory, které pokládaly existenci SOU pro odsouzené za zbytečnou.

Ke konci roku 1992 zanikl Sbor nápravné výchovy ČSR a jeho nástupcem se od 1.1.1993 stala Vězeňská služba České republiky. Na základě novely zákona a. 29/1984 Sb. (školský zákon) a zákona ČNR a. 564/1990 Sb. O státní správě a samosprávě ve školství došlo ke změně v oblasti zřizování středních odborných učilišť. Zřizovatelem jsou nově ústřední orgány státní správy (ministerstva). Bylo tedy nutno převést SOU od stávajícího zřizovatele (správa Sboru nápravné výchovy) pod ministerstvo spravedlnosti České republiky. Podle zákona ČNR a. 564/1990 Sb. má způsob vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody stanovit ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v dohodě s ministerstvem spravedlnosti České republiky. Z iniciativy ministerstva spravedlnosti byla v dubnu 1991 zřízena meziresortní

komise pracovníků těchto ministerstev. Jednání komise vyústilo v návrh způsobu vzdělávání občanů ve výkonu trestu odnětí svobody, který byl v červnu 1991 předložen ministerstvu školství.

Na podzim roku 1992 došlo k přenesení některých kompetencí z ministerstva školství na ministerstvo hospodářství. Ministerstvo hospodářství v souladu se zákonem ČNR a. 474/1992 Sb. převzalo garance za stanovení podmínek pro zřizování SOU a výkon státního dozoru nad profesní přípravou učňů. Bylo proto nutno jednat i s ministerstvem hospodářství, čímž došlo ke skluzu v předložení návrhu ministerstvu školství. Proto ministerstvo školství stanovilo způsob vzdělávání občanů ve výkonu trestu až 27. ledna 1992 (č.j.935/91-23).

Ministr spravedlnosti České republiky pak svým nařízením zřídil v lednu 1994 střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště a jeho odloučená pracoviště školská vzdělávací střediska ve věznicích Opava, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Valdice a Všehrdy. Před zahájením školního roku 1994/1995 byl vydán nový organizační řád středního odborného učiliště, učiliště a odborného učiliště.

V důsledku novelizace zákona č. 564/1990 Sb. zákonem č.139/1995 Sb. musela všechna SOU opětovně podat žádost o zařazení do sítě škol podle nových předpisů. Podle těchto předpisů musí být všechny třídy školy umístěny v územní působnosti jednoho školského úřadu. Vzhledem k tomu, že vzdělávání občanů ve výkonu odnětí svobody je specifickou záležitostí (SOU není finančně napojeno na školský úřad a stávající organizace SOU je výhodnější než zřizování samostatných učilišť v jednotlivých věznicích), rozhodlo ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR o udělení výjimky. Na jejím základě bylo **Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště vězeňské služby ČR bylo zařazeno s účinností od 20.6.1996 do sítě škol, předškolních zařízení a školských zařízení České republiky.**²

Odloučená pracoviště školy se nacházejí ve Věznicích v Opavě, Pardubicích, Plzni, Jablonci nad Nisou (Věznice Rýnovice), Valdicích a v Chomutově (Věznice Všehrdy). Zařazení SOU do sítě škol zakládá oprávnění vydávat celostátně platná vysvědčení a výuční listy, stejně jako každá jiná střední škola, ze kterých není patrné, že byly získány ve výkonu trestu odnětí svobody.

Kromě toho SOU podle zřizovací listiny a v souladu se školským zákonem organizuje **kurzy pro doplnění vzdělání poskytovaného základní školou a odborné kurzy k získání nebo rozšíření kvalifikace.**

---

² Zákon č. 564/1990 Sb., Zákon č. 139/1995 Sb.

Novelou zákona o výkonu trestu odnětí svobody byla zrušena striktní podmínka studia dospělých odsouzených výhradně formou studia při zaměstnání, což umožnilo organizovat

výuku formou denního studia zejména v těch případech, kdy pro odsouzené nelze zajistit zaměstnání. Rovněž bylo zrušeno omezení stupně možného vzdělávání a jeho formy.

Vzdělávání se stalo vedle pracovních, terapeutických a zájmových aktivit nedílnou součástí programu zacházení, zpracovávaného věznicí pro každého odsouzeného. U mladistvých odsouzených je věnována jejich vzdělávání a přípravě na povolání prvořadá pozornost. Výchova mladistvého a jeho příprava na budoucí povolání je chápána jako účel výkonu trestu:

„Účelem výkonu trestu u mladistvého je především vychovat ho v řádného občana, a to též se zřetelem k jeho osobním vlastnostem, k jeho rodinné výchově a k prostředí, z něhož pochází. Ve výkonu trestu je nutno řádným pedagogickým vedením zajistit výchovu mladistvého a jeho přípravu na budoucí povolání“.³

Získání výučního listu, vysvědčení z kurzu o doplnění základního vzdělání, nebo z jiného odborného kurzu, dává odsouzeným lepší možnosti zapojit se po propuštění z výkonu trestu do občanského života. Tím SOU významně přispívá k naplnění účelu výkonu trestu odnětí svobody, kterým je podle zákona kromě zabránění odsouzenému v páchání další trestné činnosti i jeho výchova k tomu, *aby vedl řádný život občana*.⁴

1.3. Dílčí závěr

Vzdělávání odsouzených jako součást jejich resocializačních programů má své pevné místo v systému Vězeňské služby ČR. Zařazením vzdělávacího zařízení pro odsouzené do školské soustavy České republiky je garantována kompatibilita vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody s obecným školským systémem. Vzdělávání a zejména profesní příprava (zejména u mladistvých) je chápána jako důležitý faktor, ovlivňující možnost jejich úspěšného návratu do občanského života po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

---

³ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, Vyhláška č. 345/1999 Sb.

⁴ Váňa, M. „Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby ČR, 1983-1998“. Příloha časopisu České vězeňství č. 3-4/1998. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby

2. EDUKACE VE VÝKONU TRESTU A VAZBY

2.1. Vymezení pojmu edukace (výchova, vzdělávání)

Výchova je záměrná, cílevědomá soustava činností, proces, zaměřený kreativně k trvalému utváření osobnosti člověka (formování jeho základních osobnostních znaků: názorů, přesvědčení, postojů citů), utváření podmínek, umožňujících jeho rozvoj a stimulujících jeho snahu stát se autonomní, integrovanou, ale socializovanou osobností. Utváření charakteru osobnosti působením na city a vůli. Proces cílevědomého utváření vztahu člověka ke světu (k přírodě, civilizaci, kultuře, sociálnímu prostředí). Ideálem výchovy je takové utváření osobnosti, kdy se slučuje svoboda jedince s mravním řádem společnosti (lidstva).

Vzdělávání je proces uvědomělého a cílevědomého zprostředkování a aktivního utváření a osvojování soustavy vědomostí, intelektuálních a praktických dovedností a lidských zkušeností, utváření morálních rysů a osobitých zájmů a postojů. Je procesem utváření osobnosti, individualizací společenského vědomí, tedy součástí socializace.

2.1.1. Vztah výchova : vzdělávání

Přestože jde o pojmy základní, jejich užívání je problematické a nejednoznačné. Závislost obou pojmů nám potírá i praxe, protože víme, že člověk může být:

I. vzdělaný a vychovaný	II. vzdělaný a nevychovaný
III. nevzdělaný a vychovaný	IV. nevzdělaný a nevychovaný

V praxi je tedy běžné používat tyto pojmy jako samostatné. V teoriích se o uvedených pojmech uvažuje různě:

- *jako o dvou pojmech nesouvisejících (samostatných)*

- *jako o pojmech souvisejících s tím, že jeden vůči druhému je nadřazený*
- *jako o pojmech totožných*
- *hovoří se o jednom z nich s tím, že druhý pojem je v prvním obsažen automaticky*

I když připustíme teoretické oddělení obou pojmů, je evidentní, že se v praxi navzájem přesahují a doplňují – vzdělávání je do jisté míry výchovou a výchova vzděláváním. Pokud v našem vymezení pojímáme výchovu jako proces utváření osobnosti a vzdělávání jako proces dotváření osobnosti vytvářením soustavy vědomostí, znalostí a dovedností, pak výchova je proces, působící především na cit a vůli, vzdělávání proces, působící především na rozum.

Výchova vytváří charakter a vzdělání vzdělaného člověka. Při společném cíli – vytvoření všestranně rozvinuté osobnosti, kdy rozum, cit a vůle jsou v rovnováze, jsou funkce výchovy a vzdělávání neoddělitelné.⁵

2.2. Specifika výchovy a vzdělávání v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody

Legislativa vzdělávání v duchu Evropských vězeňských pravidel (dále jen EVP)

Na základě článku 15b. Statutu Evropské rady Výbor ministrů, který považuje právo na výchovu za právo základní, a výchovu považuje za důležitou pro individuální a kolektivní rozvoj, přičemž si uvědomuje, že velká část vězňů poznala jen velmi málo plodných výchovných metod, a proto mají velkou potřebu ve výchovné oblasti, dále je toho názoru, že výchova ve vězení přispívá k vytváření humánnějších věznic a k zlepšení podmínek vazby, že výchova ve vězení je důležitým prostředkem k zjednodušení opětovného zařazení vězně do společnosti a uznává, že při praktickém uplatňování některých práv a opatření je možno ve shodě s následujícími doporučeními potvrdit rozdíly mezi odsouzenými a vězni ve vyšetřovací vazbě, **zohledňuje doporučení č. R (87)3 o evropských vězeňských pravidlech a doporučení č. R(81)17 o politice výchovy dospělých, doporučuje vládám Členských států zavést politiku, která zohledňuje následující:**

⁵ Palán, Z. *Základy andragogiky*. Vysoká škola J.A.Komenského s.r.o. Praha2002 ISBN 80 86723-03-8

- *Všichni vězni mají mít přístup k výchově, která by měla zahrnovat základní vzdělávání, odbornou výchovu, kulturní a tvořivé činnosti, tělesnou výchovu a sporty, sociální výchovu a možnost navštěvovat knihovnu.*
- *Výchova ve vězení by měla být obdobná jako výchova pro příslušné věkové kategorie ve vnějším světě a výchovné možnosti by měly být co nejširší.*
- *Výchova ve vězení má mít za cíl celkový rozvoj osobnosti, přičemž zohlední její sociální, ekonomické a kulturní souvislosti.*
- *Všichni zaměstnanci, kteří pracují v administrativě vězeňského systému a v řízení nápravné výchovy, by měli co nejvíce zjednodušovat a podporovat výchovu.*
- *Výchova nemá být považována za méně důležitou jako práce ve vězeňském režimu a vězni nemají být finančně nebo jinak postihováni v důsledku této výchovy.*
- *Je třeba vyvinout všechny snahy k podpoře aktivní účasti vězňů ve všech oblastech výchovy.*
- *Je třeba zavést programy dalšího vzdělávání, aby si vychovatelé osvojili výchovné metody vhodné pro dospělé.*
- *Je třeba věnovat individuální pozornost vězňům, kteří mají osobní těžkosti a hlavně těm, kteří neumí řádně číst a psát.*
- *Odborné vzdělávání má přispět k širšímu rozvoji osobnosti a samozřejmě k rozvoji pracovního trhu.*
- *Vězni mají mít volný přístup do knihovny, která má být doplňována vycházejícími publikacemi, nejméně jedenkrát týdně.*
- *Má se rozvíjet a podporovat tělesná výchova a sport.*

- *Důležitou úlohu je třeba dát tvořivým a kulturním činnostem, protože poskytují vězňům možnosti rozptýlení a seberealizace.*
- *Do sociální výchovy je třeba zavést praktické prvky, které umožní vězni řídit si svůj každodenní život a tak mu ulehčit jeho návrat do společnosti.*
- *Vězňům by mělo být co možná nejvíc povoleno zúčastňovat se výchovy poskytované mimo vězení.*
- *V případě, že se vnější společnost zúčastňuje na práci v nápravně výchovném zařízení, má být co možná nejvíce spojená s výchovou vězňů.*
- *Je třeba zavést opatření umožňující vězňům pokračovat v jejich výchovně vzdělávacím procesu po jejich propuštění*
- *Vězením je třeba dát k dispozici potřebné úvěry, zařízení a vyučující personál, aby vězni dostali správnou výchovu.⁶*

2.3. Koncepce rozvoje vzdělávacích programů pro odsouzené.

V moderním vězeňském režimu a v osobní výchově každého vězně hraje vzdělávání jednu z klíčových rolí. Jeho cíle jsou přímo spojeny s konečným úkolem reintegrace vězně do společnosti i s potřebami jednotlivců z hlediska osobního i společenského. Proto v každém vězeňském zařízení je potřeba připravit studijní program umožňující všem vězňům věnovat se výchovně-vzdělávacím činnostem podle jejich zájmu a potřeby. Cílem těchto programů by mělo být zvýšit šanci vězňů na reintegraci do společnosti, podporovat jejich morálku, zlepšovat jejich chování a napomoci jim udržet svou důstojnost.

Ve výchovně – vzdělávacím procesu je třeba vězňům, v rámci možností umožnit:

- *dokončit školní docházku (základní škola, zvláštní škola)*

---

⁶ *Evropská vězeňská pravidla, doporučení rady Evropy č. R(87)3, důvodová zpráva a komentář, účelová publikace Nadace Klíč, Vazební Věznice Praha-Pankrác, 1996*

- *vyučit se ve vybraných oborech*
- *zaučit se ve vybraných oborech*
- *studovat na střední škole*
- *navštěvovat kursy pro zvýšení nebo rozšíření kvalifikace v dělnických profesích, navštěvovat rekvalifikační kursy*

Dále je třeba připravit speciální doučovací programy pro zvláštní kategorie vězňů, např. pro Romy, negramotné atd.

Vyučování by mělo probíhat denní (řádnou) nebo večerní formou. Účastníci denní formy odborného i základního školního vzdělávání jsou svým statutem na úrovni pracujících odsouzených. Měli by dostávat kapesné srovnatelné se mzdou. Mladiství mohou navštěvovat jedině denní formu studia. Dospělým to lze umožnit v závislosti na okolnostech. Pro vězně, kteří chtějí pracovat i studovat, se zřídí večerní kursy vyučování, popř. se vyučovací program přizpůsobí rozvrhu pracovních směn. V souvislosti s reformou našeho školství bude třeba řešit otázku úhrady za vzdělání.

V rámci možností by vzdělávání vězňů mělo být integrováno do systému veřejné výchovy a poskytováno ve vzdělávacích zařízeních mimo vězeňské ústavy. To by také vězňům navštěvujícím určitou školu nebo učební obor umožnilo plynule pokračovat ve studiu i po propuštění z vězení.

Z hlediska metodického, ekonomického i personálního je třeba spolupracovat s resortem školství co se týká základního a učňovského vzdělávání, s resortem sociálních věcí a zdravotnictví v oblasti rekvalifikací a vzdělávání.

Je třeba též počítat se značnou decentralizací a tudíž rozmanitostí veřejného školství s tím, že učňovské školství bude pravděpodobně soukromé.

Dohody se státními, městskými či soukromými školami, případně s podnikateli se budou uzavírat na úrovni ředitelů jednotlivých ústavů, protože mají ty nejlepší znalosti místních podmínek.

Velkou pozornost bude věnovat výběru oboru pro kvalifikační, případně rekvalifikační kursy, ve smyslu předvídání budoucí poptávky po profesi.

Osvědčení o získané kvalifikaci neobsahuje žádný údaj svědčící o tom, že kvalifikace

bylo dosaženo ve vězeňském zařízení.

Každý vězeň má navíc možnost účastnit se různých kursů (např. jazykových), které si platí. Výše kursového by měla být symbolická. V případě dokončení kursu nebo jeho etapy, se mu peníze v plné míře vrátí. Tímto placením je vězeň motivován k odpovědnějšímu přístupu a modeluje situaci podobnou té na svobodě.⁷

Vzhledem ke vzniku koncepce v roce 1998 již mnohé navrhované změny nastaly, ale stále je mnoho rezerv v současném stavu vzdělávání odsouzených, které je potřeba dotáhnout do konce.

2.4. Programy zacházení, volno časové aktivity

Programy zacházení, dříve resocializační programy, jsou velice důležitou součástí výkonu trestu odnětí svobody. Už změna názvu tohoto institutu v novele zákona o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb. ze dne 30. června 1999, který vešel v účinnost 1. ledna 2000, naznačuje, že resocializace ve výkonu trestu je velice obtížná a těžko dosažitelná. Prostředí, v němž se odsouzení při výkonu trestu odnětí svobody pohybují, je při dnešním neutěšeném stavu českého vězeňství velice problematické. Je proto těžké požadovat po pracovnících a civilních zaměstnancích VS (psychologové, sociální pracovníci, pedagogové, vychovatelé a další), aby dosáhli úplné resocializace odsouzeného.

Základním cílem programů je zabezpečit diferencovaný a individuální přístup k odsouzeným a tímto způsobem především omezit nejtěživější negativní izolace od společnosti. Programy zacházení s odsouzenými v době jejich uvěznění jsou v podstatě souhrnem řady aktivit jako pracovních, vzdělávacích, tělovýchovných, rekreačních a zájmových, popřípadě sociálního výcviku a odstraňování funkční negramotnosti.⁸

Resocializace odsouzeného, tento dříve zákonný požadavek, je podmíněn následujícími faktory:

- *prostředí ve věznici, tj. dostatečný prostor zajišťující soukromí odsouzeného*

⁷ Kyr, Řeháček, *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*. Tiskárna VV Praha-Pankrác, 1998

⁸ Mařádek, V. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*. Nakladatelství Pavla Vavrleho, Opava 2000. Vyhláška č. 345/1999 Sb.

- *kvalitní personál, který s odsouzenými pracuje*
- *dostatečné finanční zázemí pro výkon zájmových aktivit*
- *přístup samotného odsouzeného k jeho možné nápravě, resp. změna postojů a názorů na jeho postavení ve společnosti*

Zákon stanoví, že základem pro programy zacházení je zpracování komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku jeho trestu, charakterové vlastnosti a příčiny trestné činnosti. Odsouzenému má být posléze nabídnut výběr programů zacházení, z nichž si může zvolit ten, který mu nejlépe vyhovuje. Pokud si nevybere, je mu určen program základní. Skutečnost je ale bohužel taková, že pracovníci, kteří se podílejí na výkonu programu zacházení s odsouzeným, jsou zcela přetížení a mají na starosti někdy až 10 krát více klientů, než mohou zvládnout. Nedostatek finančních prostředků navíc brání realizaci mnohdy zajímavých nápadů.

Mezi vězni jsou velmi oblíbené zájmové kroužky. V některých případech se pracovníci vězeňské služby snaží realizovat programy zacházení i mimo budovu věznice: např. v Českých Budějovicích jsou organizovány vycházky na zámek Hluboká a do okolí, s odsouzenými z předvýstupního oddělení se chodí na fotbal, kde je jim povolena konzumace jednoho piva (to má vést k postupnému přivýkání na život vně věznice). Tyto aktivity jsou zatím koncipovány jako forma odměny. Bohužel nemohou být pravidelné, jelikož na ně chybí finanční prostředky. Velká péče je ve věznicích i ve vazbě věnována mladistvým a mladým dospělým, což považuji za velice pozitivní přístup z hlediska prevence recidivy.

Zaměstnávání vězňů je velice důležitou součástí programu zacházení. Vedle toho je však neméně důležité vzdělávání vězňů a jejich rekvalifikace. Vedení věznic obvykle volí mezi možnostmi vzdělávacích a rekvalifikačních kurzů ty, jež nepřinesou příliš vysoké náklady, a které jsou uplatnitelné pro zajištění chodu nebo hospodářské činnosti věznic. Jde zejména o kvalifikace natěrače, lakýrníka, zedníka, elektrikáře, obráběče kovů, vazače knih apod.

Jako se již mnohokrát osvědčilo přísloví "kdo si hraje, nezlobí", tak i zaměstnání odsouzeného ať už prací, vzděláváním, sportem, četbou či jinými aktivitami během dne je jednoznačně prospěšné. Odsouzený nemá čas a možná ani myšlenky na znepříjemňování života sobě, spoluvězňům ani zaměstnancům VS.

Závěrem je třeba zdůraznit, že způsob zacházení s odsouzenými je velmi podstatnou součástí výkonu trestu odnětí svobody a měla by se mu věnovat zvýšená pozornost.

Program zacházení je základním prostředkem cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného. Je stanoven pro každého odsouzeného . Určuje okruh konkrétních činností, kterých je odsouzený povinen se zúčastnit nebo které může vykonávat. Program zacházení je zpracováván spec. pedagogy na základě komplexní zprávy o odsouzeném, která obsahuje záznamy o průběhu výkonu vazby, pedagogickou , psychologickou a zdravotní charakteristiku a sociální anamnézu , s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Při tvorbě konkrétního programu zacházení (PZ) se vychází z nabídky aktivit PZ , která je podle prostorových, personálních a finančních podmínek věznice pravidelně aktualizována. Zvláštní rozšířená nabídka aktivit PZ je určena pro kategorii mladých vězňů a pro odsouzené, kteří jsou umístěni v bezdrogové zóně věznice. Pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ PZ, zúčastní se minimálního PZ stanoveného vnitřním řádem. Jeho základ tvoří pracovní aktivity, odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného. V souladu s vývojem osobnosti odsouzeného a změnami v jeho chování a jednání je možné PZ aktualizovat. Nejméně 3 měsíce před propuštěním se pro odsouzeného vytvářejí podmínky pro jeho samostatný způsob života a zpracovává se PZ před propuštěním z VTOS.

Obsah programu zacházení

PZ obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení, směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení.

Metody zacházení lze rozdělit do pěti oblastí:

1. Pracovní aktivity

Podle Zákona o VTOS je odsouzený povinen pracovat, pokud je mu přidělena práce a pokud mu to dovoluje jeho zdravotní stav. **Pracovní zařazení:** na pracovišti uvnitř věznice, na vnějším nestřeženém pracovišti mimo věznici, práce pro oddíl a věznici. Odsouzení jsou povinni pracovat bez nároku na pracovní odměnu, úklidovou a další obdobnou činnost potřebnou k zajištění každodenního provozu věznice. Kromě zaměstnání jsou vybraní mladí odsouzení zapojeni do pracovní terapie.

2. Vzdělávání odsouzených

Jedním z předpokladů rozvoje osobnosti, společenských schopností a zvýšení možnosti reintegrace do společnosti je pro odsouzené vzdělávání. Možnost zvýšení kvalifikace ve VTOS.

V podmínkách věznice jsou důležité především formy, které odsouzeným umožní získat a zvyšovat si svoji pracovní kvalifikaci. Speciální pedagogové spolupracují s věznicemi, ve kterých jsou zřízena odloučená pracoviště středního odborného učiliště, učiliště a odborného učiliště Vězeňské služby - tj. se školskými vzdělávacími středisky (ŠVS) ve Věznici Opava, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Valdice, Všehrady při výběru vhodných uchazečů o rekvalifikační kurzy a učební obory. Až na výjimky tato ŠVS naplní krátkodobé rekvalifikační kurzy odsouzenými, kteří jsou umístěni v tamějších věznicích. Předpokladem pro přijetí je však splnění daných kritérií (především dostatečné délky trestu). O podrobnostech mohou být odsouzení informováni na požádání spec. pedagogy.

3. Speciálně výchovné postupy

Realizací těchto postupů se zabývají specialisté oddělení výkonu trestu v souladu s popisem své funkce. V indikovaných případech nabízí psycholog individuální psychoterapii. Podobně sociální pracovníci poskytují sociálně právní poradenství a speciální pedagogové poradenskou pedagogickou pomoc podle individuálních potřeb odsouzených. Ve strážské věznici převažuje práce speciálních pedagogů se skupinami odsouzených v několika typech těchto aktivit. Smyslem jejich realizace je docílení účelu výkonu trestu, podpora takových postojů a dovedností, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem. Účast v těchto aktivitách přispívá k uvolnění vnitřního napětí, pocitů bezmoci, křivdy, viny a přispívá k přijetí trestu. Současně zde působí čtyři skupiny "Sociálně psychologického výcviku", které jsou zaměřeny na nácvik komunikačních a sociálních dovedností, na motivaci odsouzených ke změnám hodnotové orientace, prevenci agresivních projevů a redukci vnitřního napětí. K dosažení těchto cílů jsou používány speciální verbální a neverbální techniky. "Arteterapie - literární tvorba" využívá individuální rozbor vlastní literární tvorby, doplněný analýzou vlastních pocitů, prožitků, názorů a postojů. "Arteterapie - výtvarná tvorba" se zabývá výtvarnou činností, doplněnou následnou analýzou vlastní tvorby. Slouží k uvolnění tenze, získání náhledu, změně žebříčku uznávaných hodnot i prožitku radosti z tvořivé činnosti. "Skupinová výtvarně terapeutická činnost" je zaměřena na rozvoj tvořivosti. Výtvarná tvorba je pojatá jako odpočinková tvůrčí činnost, pomáhá odvádět účastníky od destruktivního chování a může hrát významnou roli v překonávání jejich psychických potíží. V " Muziko terapeutické skupině" jsou odsouzení uvedeni do hudební výchovy a probíhá zde výuka základů hry na zobcovou flétnu. V Literárně dramatické skupině "Poezie a my" se odsouzení seznamují se životopisy básníků. Poslouchají poesii z audio-video a CD nosičů. Zamýšlí se nad obsahem básní a pokouší se i o vlastní tvorbu . V "Psychologické skupině" se odsouzení zabývají alternativními způsoby

života v souvislosti s vlastní hodnotovou orientací a smyslem života. Nejen pro cizince je určena skupina "Lebenswelt a česká kultura", porovnávací sociokulturní zázemí v širších společenských i světonázorových souvislostech. "Relaxační metody" v praxi významně přispívají k uvolnění napětí, zmírnění stresu a k uplatňování psychohygieny v prostředí VTOS. "Kroužek věřících" je určen všem věřícím, vážným zájemcům o křesťanské učení a hledačům smyslu života. V rámci kroužku je možno navštěvovat skupiny, kroužek biblického vzdělávání a ekumenické bohoslužby každou poslední sobotu v měsíci. Příležitostně se konají i evangelizační kulturní vystoupení členů křesťanských sborů pro vězně. Kromě kontaktu s kaplanem VS platí nabídka osobních pohovorů s duchovními šesti církevních denominací a náboženských společností.

4. Zájmové aktivity

Tyto aktivity slouží k udržení a rozvoji fyzického i psychického zdraví odsouzených. Pokud mohou trávit svůj volný čas smysluplně, dochází ke kultivaci osobnosti v oblasti zájmů a koníčků. Sportovní aktivity se těší velkému zájmu odsouzených. Vycházím z poznatku, že tělesná cvičení a fyzická zátěž pomáhají snižovat vnitřní napětí, depresivní a úzkostné stavy a nepřímo odbourávat agresi. V letním období se hraje fotbal a nohejbal. Po celý rok je možno hrát elektronické šipky, šachy a stolní tenis. Během roku jsou v těchto disciplínách pořádány pravidelně turnaje. Po celý rok je k dispozici posilovna. Podle rozpisu se v ní střídají zájemci o udržení fyzické kondice. Podle zájmové orientace jsou odsouzeným nabízeny další kroužky, sloužící k rozvoji zájmů a žádoucí seberealizaci. K rozvoji estetického vnímání a citění slouží výtvarný a rukodělný kroužek. V malém ateliéru pracují odsouzení s barvami i se dřevem, textilem, papírem a dalšími materiály. V řezbářské dílně se vyrábí pod vedením vychovatelů dřevěné hračky a upomínkové předměty. Výrobky vězňů byly v minulosti několikrát věnovány dětem z dětského domova a ústavu sociální péče. Hudebně nadaní odsouzení nacvičují v několika skupinkách romskou, folkovou a rockovou hudbu v hudebním kroužku. Pro zájemce o poslech rockové hudby je určen kroužek "Rockování". Potřebné znalosti získávají odsouzení v motoristickém kroužku. S využitím odborné literatury, časopisů a videoprojekce získávají informace o jednotlivých typech automobilů, ale i opakují si i své znalosti, dopravních předpisů a značek. Jiní se učí pečovat o květiny v botanickém kroužku či o rybičky v kroužku akvaristiky. Vše o chovu ryb, jejich výskytu, rybolovu a s tím související právní problematice se zájemci dozví v Rybářském kroužku. Vše ze světa psů se probírá v Kynologickém kroužku. Pro zájemce o náročnější filmovou tvorbu jsou určeny videokroužky. Oblíbené jsou i kroužky společenských her.

5. Oblast utváření vnějších vztahů

Tzv. extramurální programy mají velký význam, neboť zajišťují častý kontakt se životem za vězeňskou zdí. Přípravují odsouzené na život na svobodě. Jedná se o kontakty s rodinou, mimovězeňskými institucemi a církvemi. Kontakt s rodinou probíhá kromě udržování korespondence nejčastěji formou návštěv. Hojně je využívána též možnost opuštění věznice v souvislosti s návštěvou. Odsouzení mohou být v kontaktu s jednotlivci, zaměstnavateli, mohou se zúčastňovat volných vycházek v souvislosti s programem zacházení. Na naplňování účelu trestu se mohou podle zákona podílet registrované církve a náboženské společnosti, zájmová sdružení občanů, nevládní organizace a další orgány a instituce, se kterými odsouzený udržuje styk a které mohou přispět k plnění účelu výkonu trestu. Odsouzení jsou např. navštěvováni sociálními kurátory z MěÚ, pracovníci matriky MěÚ která provádí ověřování podpisů na různých listinách, pracovníky humanitárních organizací, např. NADĚJE, Centrum sociální pomoci v Praze, apod.. Poměrně časté jsou kontakty s církevními organizacemi, např. s Armádou spásy. V posledním roce se rozvinula úspěšná spolupráce s pracovníky Probační a mediační služby (PMS). Mezi odsouzenými je o tyto služby velký zájem, zejména o pomoc v souvislosti s podmíněným propuštěním s dohledem. Během roku bylo vyřízeno více než 100 žádostí. Byl vytvořen model spolupráce vychovatelů a specialistů s PMS, který se osvědčil a může být vzorem i pro jiné věznice.

Zacházení s vězni:

Programy zacházení se uplatňují se zřetelem na změny ve složení vězeňské populace, zejména pokud jde o pachatele násilné a organizované trestné činnosti, osoby závislé na drogách a odsouzené cizí státní příslušníky s přihlédnutím k jejich národnosti, etnickému původu a náboženskému vyznání.

Realizují se specifické programy zacházení s mladistvými a odsouzenými věkem blízkým věku mladistvých (tzv. mladými dospělými), osobami vyššího věku, odsouzenými ženami včetně matek s dětmi do tří let věku, mentálně retardovanými, psychopaty a drogově závislými v rámci profilace věznic.

V rámci programů zacházení se uplatňují protirasistické prvky a prevenci xenofobie, národnostní, etnické a náboženské nesnášenlivosti, zejména u mladistvých, odsouzených věkem blízkým věku mladistvých (tzv. mladých dospělých) a odsouzených cizinců. Do programů zacházení se promítají projekty profesní přípravy, léčby závislosti, projekty na podporu sociální dovednosti, vhodně formulované volno časové aktivity, a z nich se vychází i při výběru přiměřených omezení a opatření ukládaných v rámci podmíněného propuštění.

Rozšiřují se možnosti všeobecného vzdělávání a profesní přípravy odsouzených ve Středním odborném učilišti Vězeňské služby České republiky k usnadnění jejich pracovního uplatnění po ukončení výkonu trestu.

Usměrňují se činnosti výstupních oddělení k vytváření předpokladů pro plynulejší přechod odsouzených do občanského života a to ve spolupráci s příslušnými orgány státní správy, samosprávy, zaměstnavatelskými organizacemi a nevládními institucemi.⁹

2.5. Realizace vzdělávání mladistvých a dospělých odsouzených v SOU VS ČR

2.5.1. Cíle, úkoly a funkce SOU VS ČR

Posláním SOU, U a OU VS ČR je naplňovat ta ustanovení zákona o výkonu trestu odnětí svobody, která ukládají Vězeňské službě zahrnout do forem zacházení s odsouzenými vzdělávání jako nedílnou součást programu zacházení s odsouzenými, jednu z možností usnadnění návratu vězňů do občanského života. Důraz je přitom kladen na vzdělávání kategorie mladistvých odsouzených a odsouzených věkem blízkých mladistvým.

SOU je zřízeno jako jedna škola, která sdružuje tři typy škol:

- *Střední odborné učiliště, kde se vyučují učební obory pro úspěšné absolventy základních škol,*
- *Učiliště, kde se v učebních oborech vzdělávají žáci, kteří základní školu ukončili v nižším než 9. ročníku nebo 9. ročník nedokončili úspěšně a*
- *Odborné učiliště, kde se v učebních oborech s upravenými učebními osnovami vzdělávají žáci ze zvláštních škol.*

---

⁹ Křenek, P., Šplíchal, B. *Roční plán oddělení VTOS, programy zacházení*, Všehrdy 2002

Kromě toho SOU podle zřizovací listiny a v souladu se školským zákonem organizuje kurzy pro doplnění vzdělání poskytovaného základní školou a odborné kurzy k získání nebo rozšíření kvalifikace.

Vzdělávání se stalo vedle pracovních, terapeutických a zájmových aktivit nedílnou součástí programu zacházení, zpracovávaného věznicí pro každého odsouzeného. U mladistvých odsouzených je věnována jejich vzdělávání a přípravě na povolání prvořadá pozornost. Výchova mladistvého a jeho příprava na budoucí povolání je chápána jako účel výkonu trestu.

V procesu působení na odsouzeného představuje vzdělávání v SOU komplexní, systematický a vysoce smysluplný program. Jde o časově stálé, intenzivní působení na odsouzené v rozsahu více než 25 hodin týdně po dobu deseti měsíců v roce, trvajících podle délky učebního oboru 2 - 3 roky. Takto cílený a rozsáhlý výchovně vzdělávací program je v podmínkách českého vězeňství jedinečný.

Získání výučního listu, vysvědčení z kurzu o doplnění základního vzdělání nebo z jiného odborného kurzu dává odsouzeným lepší možnosti zapojit se po propuštění z výkonu trestu do občanského života. Tím SOU významně přispívá k naplnění zákona č.169/99 Sb. O výkonu trestu odnětí svobody, který nahlíží na vzdělávání jako důležitý faktor směřující k vytvoření předpokladů pro pozdější samostatný způsob života odsouzeného.¹⁰

2.5.2. Charakteristika SOU VS ČR

V této části charakterizují Střední odborná učiliště Vězeňské služby ČR, zejména jejich četnost a skladbu oborů.

Právní forma: zálohovaná organizace

Zřizovatel: Ministerstvo spravedlnosti, Vyšehradská 16, 128 00 Praha 2 – Nové Město

Odloučená pracoviště školy :

Věznice VS ČR Opava

Věznice VS ČR Pardubice

---

¹⁰ Váňa, M. *Vzdělávání mladistvých v ČR*. České vězeňství č. 3/1996, s. 14-19

Věznice VS ČR Plzeň
 Věznice VS ČR Rýnovice
 Věznice VS ČR Valdice
 Věznice VS ČR Všehrdy

Škola sdružuje :

Střední odborné učiliště
 Učiliště
 Odborné učiliště

Učební obory Středního odborného učiliště

KKOV	Název učeb. oboru	Forma stud.	Délka studia
23-51-H/010	Strojírenská výroba	večerní	2 roky
23-51-H/010	Strojírenská výroba	denní	2 roky
23-56-H/007	Obrábění kovů	večerní	2 roky
26-51-H/004	Elektrotechnická výroba	denní	2 roky
26-51-H/004	Elektrotechnická výroba	dálkové	2 roky
31-59-H/001	Výroba konfekce	večerní	2 roky
33-57-H/002	Zpracování dřeva	denní	2 roky
36-67-H/002	Stavební výroba	denní	2 roky

Učební obory Učiliště

KKOV	Název učeb. oboru	Forma stud.	Délka studia
23-51-E/001	Strojírenská výroba	denní	2 roky
33-57-E	Zpracování dřeva	denní	2 roky
36-67-E/003	Stavební výroba	denní	2 roky
65-51-E/001	Provoz spol. stravování	denní	2 roky

Učební obory Odborného učiliště

KKOV	Název učeb. oboru	Forma stud.	Délka studia
------	-------------------	-------------	--------------

2.5.3. Stručná charakteristika odloučených pracovišť SOU, jejich učebních oborů

Vzdělávání odsouzených bývá vězeňskou službou zajišťováno ve školských vzdělávacích střediscích (ŠVP) ve věznicích **Opava, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Valdice a Všehrady**, které odsouzeným umožňují vyučení v akreditovaných učebních oborech nebo nabízejí řadu neakreditovaných vzdělávacích kurzů.¹¹

ŠVS Opava

Realizuje denní studium mladistvých a dospělých odsouzených mužů ve dvouletém učebním oboru „Elektrotechnická výroba“ a dále studium v odborných kurzech - „Dělník v elektronice“ a „Zámečnické práce“.

ŠVS Pardubice

Realizuje večerní studium odsouzených mladistvých žen a dospělých žen ve dvouletém učebním oboru „Výroba konfekce“, dále večerní studium jednoletého „Kurzů učiva 1. stupně Základní školy“ a večerní studium v odborných kurzech - „Praktická rodinná škola“ (Kurzy I. a II.).

ŠVS Plzeň

Realizuje denní studium mladistvých a dospělých odsouzených mužů ve dvouletém učebním oboru „Strojírenská výroba“ a dále studium v odborných kurzech „Natěrač – lakýrník“, „Dělník v elektronice“, „Kurz doplnění učiva v rozsahu Základní školy“, „Kurz němčiny“ a „Kurz češtiny pro cizince“.

V ŠVS studují převážně odsouzení, ale činnost ŠVS je orientována i směrem k obviněným.

ŠVS Rýnovice

Realizuje večerní studium dospělých odsouzených mužů ve dvou učebních oborech: dvouletém učebním oboru „Obrábění kovů“ a tříletém učebním oboru „Obráběč kovů“, dále

¹¹ Jůzl, M., Olejníček, A. *Penologie a penitenciární pedagogika*. Institut mezioborových studií Brno, 2005

studium v odborných kurzech „Kurz základů CNC obrábění“, „Kurz doplnění základního vzdělání“, „Kurz základů ovládnutí PC“, a některé další kurzy práce s PC.

ŠVS Valdice

Realizuje večerní studium dospělých odsouzených mužů ve dvou učebních oborech: dvouletém učebním oboru „Obrábění kovů“ a tříletém učebním oboru „Obráběč kovů“, dále studium v odborných kurzech „Kurz malíř natěrač“, „Kurz brusič skla“, „Kurz knihař“, „Kurz doplnění základního vzdělání“, „Kurz českého jazyka pro cizince“, „Kurz německého jazyka“ a „Kurz základů práce na PC“.

Potíže jsou s výběrem vhodných odsouzených do učebních oborů, protože zde vzhledem k poměrně dobrým možnostem zaměstnávání odsouzených probíhá studium klasickou formou večerního studia při zaměstnání.

ŠVS Všehrdy

Podmínky studia

Studium v ŠVS je organizováno formou denního studia, týdenní dotace hodin výuky činí cca 32 – 35 hodin. Základní podmínkou studia je příkladné dodržování všech ustanovení Řádu výkonu trestu, Vnitřního řádu věznice a Školního řádu a snaha po dosahování studijních výsledků přiměřených úrovni žáka. Závažné nebo opakované porušení uvedených norem a nesplnění rozdílové zkoušky zakládá důvody pro vyloučení ze studia.

Přijímací řízení je zahájeno na základě žádosti odsouzeného, informace o studiu a přihlášku je možno obdržet u sociálního pracovníka, speciálního pedagoga, případně i u vychovatele, případně dalšího pracovníka (výchovného poradce) SOU.

Podmínkou přijetí je kladné stanovisko odborné (zařazovací) komise Věznice VS ČR Všehrdy. Vlastní přijímací řízení ve smyslu školského zákona a dalších předpisů MŠMT ČR je prováděno pedagogickými pracovníky ŠVS Věznice Všehrdy a o přijetí rozhoduje vedoucí ŠVS Věznice VS ČR Všehrdy.

Do studia jsou do naplnění kapacity ŠVS přednostně zařazováni mladiství odsouzení. Informace o volné kapacitě v jednotlivých učebních oborech poskytují pedagogičtí pracovníci ŠVS na vyžádání všem specialistům oddělení VTOS.

Přijímací zkoušky jsou součástí přijímacího řízení do 1. ročníku. Organizují se v řádném termínu, tj. před zahájením školního roku. Jejich účelem je ověření úrovně základního vzdělání a ústní pohovor. Přijímání žáka v průběhu školního roku nebo přijetí do vyššího ročníku je závislé na stupni dosaženého středního vzdělání. Je-li ověřeno úspěšné uzavření

alespoň 1. ročníku studia příbuzného učebního (studijního) oboru s dobou přerušení studia nepřesahující dva roky, lze uchazeče zařadit přímo do 2. ročníku. Ve zvláštních případech je možno započít předchozí studium v oboru nikoli příbuzném a předchozí studium s přerušením delším dvou let – zde je součástí přijímacího řízení vykonání rozdílové zkoušky z odborných předmětů učebního oboru, do kterého má být žák přijat.

Na žáky denního studia se hledí podle zákona jako na pracovně zařazené. Jejich produktivní činnost v rámci plnění osnov MŠMT ČR v odborném výcviku je odměňována měsíčním prospěchovým kapesným.

ŠVS realizuje studium mladistvých a dospělých odsouzených mužů v šesti dvouletých učebních oborech: „Stavební výroba“, „Květinářské a zelinářské práce“, „Provoz společného stravování“, „Strojírenská výroba“, „Elektrotechnická výroba“ a „Zpracování dřeva“, dále studium v šesti stejnojmenných rekvalifikačních kurzech, a dále jsou to „Kurz tepelného zpracování kovu“, „Kurz kovářských prací“, „Kurz německého jazyka“, „Kurz základů ovládnutí PC“, a „Kurz základů techniky administrativy“.

Pokračují práce na zprovoznění bývalé haly Preciosa, byla provedena rekonstrukce přízemí (cca 90% prací provedli žáci ŠVS), čímž se zvýšila kapacita školy z 96 na 104 žáků. Stěžejním úkolem je pokračovat v rekonstrukci třetího nadzemního podlaží haly tak, aby budova sloužila jako komplexní areál teoretické i praktické výuky o kapacitě 150 žáků denního studia a stávající prostory ŠVS mohly být uvolněny volno časových zájmových aktivit oddělení výkonu trestu věznic.

Z historie ŠVS

Od 1.9.1989 do 30.6.2003 prošlo školským vzdělávacím střediskem 1700 odsouzených žáků, z nichž 402 žáků získalo výroční vysvědčení, 387 žáků získalo osvědčení o zvýšení kvalifikace a 191 získalo výuční list učebního oboru. O zájmu, jakému se dnes těší vzdělávání mezi mladistvými, svědčí i to, že téměř polovina mladistvých ukončila studium externí formou, tzn. po vypršení trestu nebo podmíněčném propuštění z výkonu trestu. Školské vzdělávací středisko tak ve spolupráci především se sociálními pracovníky věznic podporuje významnou měrou program postpenitenciární péče a účinně napomáhá znovu zařazení svých žáků do občanské společnosti.¹²

¹² České vězeňství č. 4/1996. Vězeňská služba České Republiky. Praha 1996, s. 29-34

2.5.4. Vzdělávání ve věznicích v nichž nejsou zřízena odloučená pracoviště SOU, U a OU (ŠVS).

Vzdělávání ve věznicích, kde nejsou zřízena ŠVS, organizuje dle čl.7 Nařízení MS č.1 / 1994 vedoucí oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu) nebo jím pověřený pracovník, přičemž za metodické řízení odpovídá ředitel SOU. Ve všech věznicích jsou stanoveni konkrétní pracovníci, odpovídající za oblast vzdělávání.

V průběhu školního roku 2003 / 2004 se průměrný počet vězňů, zařazených v některé ze vzdělávacích aktivit zvýšil z 2030 na 3221, počet vydaných osvědčení vzrostl z 343 na 363. Naopak poklesl celkový hodinový rozsah kurzů (z 14.579 na 11.669 hodin). Úroveň vzdělávání je v jednotlivých věznicích různá a je ovlivňována řadou jak objektivních (finanční a prostorové možnosti, regionální situace), tak i subjektivních faktorů. Přetrvává absence nebo menší rozsah vzdělávacích aktivit ve vazebních věznicích, kde jsou převážně kvalifikovaní odsouzení, zařazení ve vnitřních provozech.

Převážná část vzdělávacích aktivit směřuje v současné době do oblasti odborných, zejména krátkodobých kurzů, ze všeobecně vzdělávacích kurzů se organizují především kurzy výuky cizích jazyků, řada kurzů ale také směřuje do oblasti základního vzdělání, což je velmi přínosné. Kladně lze také hodnotit pořádání kurzů typu kurz občanské nauky, právního minima, společenského chování, či jazykové kurzy češtiny pro cizince. Velmi vysokou úroveň mají sanitářské kurzy organizované v samostatném oddělení Vazební věznice Ruzyně v Řepích.¹³

---

¹³ České vězeňství č. 4/1997. Vězeňská služba České Republiky. Praha 1996, s. 22-28

2.6. Realizace programů zacházení ve výkonu vazby

2.6.1. Účel výkonu vazby

Vazba je zajišťovací opatření, jehož účelem je v zákonem vymezených případech zabránit obviněnému v maření trestního řízení. Úkolem vězeňství je zajistit, aby osoba ve výkonu vazby byla k dispozici orgánům činným v trestním řízení a nemařila účel vazby. Obviněný smí být ve vazbě podroben pouze takovým omezením, která jsou nezbytně nutná k zajištění splnění jejího účelu. Naše trestní právo považuje obviněného za nevinného do doby, než soud prokáže jeho vinu (presumpce nevinny). Břemeno dokazování leží na orgánech činných v trestním řízení.¹⁵

2.6.2. Programy zacházení

Základním úkolem pracovníků podílejících se na realizaci programů zacházení s vězni ve výkonu vazby je jejich komplexní cílevědomé působení na tyto vězně s cílem zmírnit narůstající agresivní chování mladých lidí ve společnosti, posílit jejich rodinné vazby a zvýšit celkovou orientaci ve společenském prostředí.

Dalším důležitým úkolem je vytvářet u mladých lidí předpoklady k návyku trávit volný čas po dobu výkonu vazby způsobem uspokojujícím obecné i zvláštní potřeby a zároveň neodporujícím účelu výkonu vazby a běžným normám občanského soužití.

Pozornost se věnuje obviněným při jejich adaptaci na nové podmínky bezprostředně po jejich přijetí do výkonu vazby.

- *Zajišťuje se podrobné proškolení obviněného o jeho právech a povinnostech ve výkonu vazby, seznámí se s základními normami a s programem činnosti s obviněnými.*
- *Obviněný se podrobně seznámí s možnými aktivitami ve výkonu vazby.*
- *Provede se pohovor s obviněným se zaměřením na jeho adaptaci v podmínkách výkonu vazby a zpracování anamnézy.*

---

¹⁵ Zákon č. 293/1993 Sb. O výkonu vazby

- *Stanoví se základní charakteristiky obviněného, navrhne se jeho zařazení do určitého kolektivu.*
- *U obviněného se vypracuje sociální anamnéza, je také potřebné podílet se na řešení jejich rodinných problémů, pozornost je věnována zejména ženatým obviněným nebo obviněným majícím děti.*
- *Průběžně se vedou záznamy o chování obviněného v průběhu výkonu vazby v osobní kartě, sleduje se aktivita jednotlivých obviněných při realizaci zpracovaných programů.*

Program s mladými obviněnými se realizuje dle předem zpracovaných plánů, výuky a volno časových aktivit.

- *Zpracovává se měsíční program pro zacházení s obviněnými na zmírnění negativního dopadu jejich izolace a zvýšení pravděpodobnosti jejich řádného života po návratu do občanského života.*
- *Program zacházení s obviněnými se zapracovává do týdenních plánů (viz.příloha č.3). Do plánů se zapracovávají i činnosti specialistů s obviněnými v mimopracovní době, v sobotu i v neděli.¹⁶*

Plán výuky a ostatních volno časových aktivit je rozdělen na čtyři základní části.

- *Sportovní činnost - (kopaná, stolní tenis, líný tenis, nohejbal, posilovací cvičení aj. pohybové aktivity)*
- *Zájmová činnost - (soutěže, kvizy, výtvarná výchova, pracovní výchova, společenské hry, sledování televize- videa)*
- *Všeobecně vzdělávací činnost - Tato činnost je prováděna dle výukového plánu (týdenní plán činnosti) a je rozdělena do těchto okruhů :*

---

¹⁶ Vyhláška č. 109/1994 Sb.

- a) politický přehled
- b) dějepisný přehled
- c) zeměpisný přehled
- d) naučný program (umění, věda a technika, biologie, planeta Země, společenské chování)
- e) přírodopis a ekologie
- f) český jazyk, literatura
- g) právní minimum
- h) sportovní přehled
- ch) matematika
- i) jazykové kroužky

Speciálně výchovné postupy se týkají každého obviněného zařazeného do programu v souladu s jeho osobností (temperament, charakter, schopnosti)

Vzdělávací činnosti s ohledem na vazební režim nemají a ani nemohly mít charakter klasické školní výuky. Ke vzdělávání obviněných se přistupuje individuálně. Při vstupním pohovoru se zjišťuje, zda má obviněný základní vzdělání, nebo či navštěvoval učební obor, popř. střední školu apod.

- *Preventivně výchovné program* - Jedná se o speciálně výchovné programy, které provádí zejména psycholog (různé druhy terapií apod.), ale také sociální pracovníce se zaměřením na sociální problematiku a spec.pedagog (skupinové poradenství).

2.7. Dílčí závěr

Pozitivním jevem je fakt, že oblast vzdělávání vězňů nestagnuje, postupně dochází podle reálných možností ke kvantitativnímu i kvalitativnímu růstu. V dalším období bude prvořadým úkolem rozvíjet oblast vzdělávání odsouzených v učebních oborech, všeobecných a odborných kurzech s důrazem na vzdělávání mladistvých. Ve věznicích, kde jsou zřízena školská vzdělávací střediska, by se měly postupně vytvářet podmínky pro samostatné ubytování studujících v ŠVS s režimem umožňujícím a podporujícím studium.

3. KONCEPCE ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉM VĚZEŇSTVÍ

3.1. Obecná charakteristika

Vývoj vězeňství, jeho celková kulturní úroveň a materiální podmínky jsou odrazem vývoje, kulturní a ekonomické úrovně celé společnosti. Způsob zacházení s pachateli trestných činů vyjadřuje velmi zřetelně i vztah společnosti (státu) k jedinci a postoj k občanským právům a svobodám.

Vývoj demokratických společenských systémů v zahraničí se za posledních 50. let charakterizoval vcelku stabilní vyspělou ekonomikou, posunem převládajících politických postojů od liberalismu 60. let ke konzervatismu 80. let a zpět k určité renesanci liberálních myšlenek na přelomu 20. a 21. století a rozvinutou sférou sociálních služeb. Tento vývoj se odrazil jednak v postojích ke kriminalitě a v koncepcích jejího omezování, jednak v praxi orgánů působících v oblasti trestního práva a zacházení s pachateli. V trestní politice byl počáteční trend k výrazné dekriminální a depenalizaci vystřídán příklonem k prosazování „práva a pořádku“ (law and order), ve vězeňství se akcent při řešení základního dilematu „zacházení vs. trest“ (treatment vs. punishment) přesunul v 80. letech — po počátečním nekritickém přijímání a následné kritice psychologických metod — směrem k trestu. Tato etapa však byla velmi krátká. Po přehodnocení výsledků dřívějších výzkumů novou metodou meta - analýzy se totiž ukázalo, že existují důkazy o tom že některé programy mají pozitivní vliv na snižování recidivismu. Jako nejúčinnější se ukázaly programy vycházející z kognitivní psychologie, teorie sociálního učení a praktikování získaných dovedností. Intervence a programy založené na metodě „Co funguje?“ postupně v evropských vězeňských systémech převládly, důraz je v nich kladen na individuální přístup směřující k získání dovedností nutných k úspěšné integraci do společnosti po propuštění z výkonu trestu. Základním požadavkem současných moderních vězeňských systémů je aby věznice byly organizovány spíše civilním než vojenským systémem. Za nejdůležitější způsob zajišťování bezpečnosti a bezpečí ve věznicích je považována tzv. dynamická bezpečnost, zdůrazněná soudcem nejvyššího soudu Lordem Woolfem, který ve své zprávě o největší vzpouře v anglickém vězeňském systému prohlašuje, že čestnost, spravedlivost a slušnost ve všech oblastech vězeňství jsou zásadní pro vyvarování se destruktivních nestabilit vězeňského

systému. Technické prostředky jsou považovány pouze za doplněk dynamické bezpečnosti.

V přístupu k pachatelům je, vedle důrazu na plné respektování lidských práv a svobod a na jejich omezování při výkonu vazby a trestu odnětí svobody jen v nezbytně nutné míře, snaha účinně zajistit práva obětí trestných činů na kompenzaci způsobené újmy.

3.2. Stručná analýza současného stavu

Stagnace naší společnosti před rokem 1990 postihla i systém obranných společenských vztahů. Trvalá konzervativnost politických postojů měla a dosud má — za následek přetrvávání militantních postojů k narušitelům práva.

Po společenských změnách se postupně rozšířila možnost ukládat tzv. alternativní tresty, tj. tresty nespojené s odnětím svobody. Skutečnost, že je v České republice v přepočtu na 100 000 obyvatel oznamován v porovnání s evropskými demokratickými státy v průměru trojnásobný počet spáchaných trestných činů, se však projevuje ve vysokém počtu odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

V českém vězeňství byl 28 let od r. 1965 do r. 1993 využíván model výkonu trestu odnětí svobody ve třech nápravně výchovných skupinách. Tento systém byl s účinností od 1.1. 1994 modifikován v tom smyslu, že byly zavedeny čtyři typy věznic s cílem lépe diferencovat pachatele trestných činů s využitím dynamického modelu klasifikace odsouzených a dosáhnout vyššího efektu v koncepci i účinnosti programů zacházení. Progresivní model, ve kterém o přeřazení odsouzených do typů věznic rozhodovali ředitelé věznic byl po 13 měsících, během kterých se jednoznačně osvědčil, a ve kterých nastartoval fungování hodnotných specifických programů zacházení, zrušen Nálezem Ústavního soudu č. 811995 Sb. Od. 5.2. 1995 je využíván model čtyř typů věznic, který se vzhledem k tomu, jak soudci odsouzené do typů věznic zařazují a jak probíhá jejich přeřazování mezi 4 typy věznic neosvědčil. V této souvislosti je nutné se zmínit i o tom že u pachatelů závažných trestných činů o zařazení do typu věznice v podstatě rozhodují soudní znalci z psychiatrie nebo psychologie, kteří se vyjadřují ve svých znaleckých posudcích k možnosti nápravy pachatele trestného jednání, aniž by měli elementární znalosti o vězeňské problematice, a soudy jejich doporučení prakticky vždy akceptují. Následky společenské stagnace v oblasti vězeňství jsou podstatně závažnější.

Omezené ekonomické možnosti dosud neumožnily vypořádat se s dědictvím minulých desetiletí, kterým jsou zejména:

- *přeplněné zastaralé věznice klasického typu (s hromadným ubytováním vězňených osob) s kapacitou až tisíc vězňených osob,*
- *nevyhovující a nedostatečné vybavení ubytovacích prostor (ložnic, cel),*
- *nedostatečné prostory pro realizaci programů zacházení včetně zaměstnávání,*
- *zastaralé stavebnětechnické zabezpečení věznic včetně signálně zabezpečovacích prostředků,*
- *aplikačně nedostatečně programově vybavený informační systém,*
- *nedostat počet personálu zajišťujícího zacházení s vězňenými osobami,*
- *nevyužívání tzv. dynamické bezpečnosti,*
- *absence systému postpenitenciární péče.*

3.3. Perspektivy vývoje

Historická zkušenost z vývoje makrosystémů ukazuje bezvýhodnost koncepce revolučních změn, praktickou nemožnost přeskočení vývojových etap, kdy snahy o naroubování moderních dobově vyspělých technologií na v podstatě primitivní podmínky vedou obvykle k hrubé deformaci struktury i funkce systému. To do značné míry určuje perspektivy a hlavní směry vývoje našeho vězeňství.

V dalším vývoji našeho vězeňství lze na základě vhodného využití zahraničních zkušeností výrazně zkrátit chybějící vývojové etapy. V posledních deseti letech se podařilo vytvořit základní personální podmínky pro fungující moderní systém. V následujících deseti letech je nezbytné transformovat model výkonu trestu odnětí svobody ve čtyřech typech věznic na jednodušší model dvou druhů vězeňských zařízení, který by Vězeňské službě vytvořil výrazně širší prostor pro diferenciaci prováděnou na základě objektivní charakteristiky osobnosti jednotlivých odsouzených, zajistit výkon vazby způsobem odpovídajícím standardu obvyklému v evropských demokratických státech, zejména zlepšit

materiální podmínky, které umožní vytvořit hospodárný efektivní moderní vězeňský systém.

3.4. Výkon trestu odnětí svobody

Samotný výkon trestu odnětí svobody ve své klasické podobě má celou řadu vedlejších účinků, které z hlediska efektivní ochrany společnosti před kriminální recidivou téměř zpochybňují jeho užití. Výkon trestu odnětí svobody se odehrává v extrémních a deviantních podmínkách, které často působí přímo proti úsilí o opětovnou integraci provinilce do společnosti. Nahromadění více či méně narušených osob v omezeném prostoru a převaha jejich počtu nad výchovným personálem naznačuje, jakým směrem se působení na odsouzeného ubírá. Jedinec v podstatě odmítnutý společností a uvržený do prostředí, které může jen s obtížemi akceptovat, nachází často bezvýhradné přijetí ve vězeňské subkultuře. Jeho ideologizace subkulturní soustavou postojů a racionalizací je téměř zákonitá. Proto se vězení často nazývá „vysokou školou zločinu“. Nejvíce ohroženou skupinou osob jsou mladiství.

Rutinní výkon trestu s důrazem na nadměrnou organizovanost života znemožňuje rozvoj zralých forem chování charakteristických odpovědným rozhodováním a akceptací jeho následků. Důraz na vnější řízení individua jen prohlubuje morální heteronomii tak častou právě u delikventů. Občanský život na svobodě se tak po opakovaných a dlouhodobějších výkonech trestu odnětí svobody stává téměř nemožným. Kriminální recidiva je tedy **cum grano solis** následkem adaptace na institucionální život.

Základní regulativní funkce trestu odnětí svobody vykonávaného klasickým způsobem selhává. Proto je nezbytné ubírat se cestou diferencovaného zacházení s odsouzenými a tím naplňovat požadavek přiměřenosti trestu k závažnosti provinění a k osobnosti provinilce.

3.4.1. Diferenciace zacházení s odsouzenými

Vězeňská populace je z kriminologického, penologického a psychologického hlediska velmi heterogenní. Snaha nalézt všelék, tedy jedinou metodu účinného zacházení, se musí nutně minout účinkem.

Princip individualizace je v současné době považován za základní všeobecný princip zacházení s odsouzenými. Odsouzení představují široký soubor jednotlivců. Věk, intelektuální schopnosti, úroveň vzdělání, sociální zázemí, sociální pozadí, osobnost, charakteristický způsob myšlení a chování, to vše se značně liší. Významnou různorodost zakládá povaha trestného činu, jehož důsledkem je trest, okolnosti, za nichž byl tento trestný čin spáchán a kriminální kariéra odsouzených. Je v podstatě axiomem, že zacházení nutí tuto různorodost brát v průběhu výkonu trestu v potaz. Toto se docílí prostřednictvím individuálního programu zacházení. Individuální program zacházení musí vycházet z hodnocení rizik a potřeb odsouzeného, nabídka aktivit programu zacházení musí být dostatečně široká, aby ve všech případech, kdy je to možné se odsouzenému umožnila možnost volby, která zvyšuje míru získávání pocitu odpovědnosti, poskytuje určitou míru kontroly nad prostředím a působí proti pocitům bezmocnosti. Bez naučení se odpovědnosti nemůže dojít ke změně postojů a chování, které vedou k životu bez kriminality. Vytváření situací umožňujících používání osobní odpovědnosti je nezbytnou podmínkou proto, aby trest odnětí svobody mohl plnit svůj účel.

Členění programu zacházení na

- a) pracovní aktivity,
- b) vzdělávací aktivity,
- c) speciální výchovné aktivity,
- d) zájmové aktivity,
- e) oblast utváření vnějších vztahů,

se plně osvědčilo a není důvod je měnit. Za nezbytné však považuji prodloužení doby aktivit programu zacházení. 21 hodin týdně představuje naprosté minimum. Ve vyspělých vězeňských systémech je rozsah aktivit programu zacházení každého jednotlivého odsouzeného 56—88 hodin týdně.

Dosažení 56 hodin aktivit programu zacházení každého jednotlivého odsouzeného musí být prioritním úkolem Vězeňské služby. K tomu bude nezbytné postupně vytvářet podmínky prostorové, materiální a personální. Poměr celkového počtu zaměstnanců Vězeňské služby k počtu vězňených osob je srovnatelný s vyspělými evropskými vězeňskými systémy. Poměr počtu zaměstnanců Vězeňské služby zabezpečujících realizaci aktivit programů zacházení k počtu odsouzených je s vyspělými vězeňskými systémy nesrovnatelný, na jednoho zaměstnance připadá v České republice 3-5x více odsouzených.

V rámci programů zacházení považují za nezbytné ve větším rozsahu uplatňovat protirasistické prvky a prevenci xenofobie, národnostní, etnické a náboženské nesnášenlivosti, zejména u mladistvých, odsouzených věkem blízkým věku mladistvých (tzv. mladých dospělých) a odsouzených cizinců.

3.4.2. Vzdělávací aktivity

V moderních vězeňských systémech hraje vzdělávání vězněných osob jednu z klíčových rolí. Jeho cíle jsou přímo spojeny s konečným cílem jejich reintegrace do společnosti i spotřebami jednotlivců z hlediska osobního i společenského. Každý odsouzený by měl mít přístup k formě vzdělávání, odpovídající jeho potřebám. V praxi to znamená nabídnout co nejširší škálu vzdělávacích aktivit — od kurzů pro negramotné až po univerzitní studium (přístup k celoživotnímu vzdělávání). Vzdělávací aktivity by měly být zajišťovány Vězeňskou službou i státními a soukromými vzdělávacími institucemi a měly by být organizovány jak uvnitř věznic, tak i mimo ně, převážně formou denního, ale také večerního či dálkového (externího) studia. Plnění povinné školní docházky je povinností obviněných i odsouzených, účast na ostatních vzdělávacích aktivitách je dobrovolná.

Vzdělávací aktivity mohou být odsouzeným nabízeny bezplatně nebo za částečnou či plnou úhradu.

Vězeňská služba bude zajišťovat vzdělávání jak v rámci vlastního středního odborného učiliště, učiliště a odborného učiliště, tak prostřednictvím jiných vzdělávacích institucí, a to

- *kurzy pro negramotné a pologramotné (ve spolupráci s místními školami),*
- *kurzy pro doplnění vzdělání poskytovaného základní školou (ve spolupráci s místními školami),*
- *kurzy všeobecného vzdělávání v rozsahu základní školy (prostřednictvím místních škol),*
- *v učebních oborech a odborných, zpravidla akreditovaných kurzech (v rámci vlastního SOU, tak prostřednictvím místních SOU),*

- *všeobecné i odborné vzdělávání v rozsahu střední, vyšší odborné či vysoké školy (prostřednictvím státních a souborných vzdělávacích institucí).*

Odsouzeným, kterým lze na základě klasifikace povolit volný pohyb mimo věznici, by mělo být umožněna denní docházka do školy mimo věznici nebo pravidelné konzultace (při externí formě studia) ve škole mimo věznici. Těm, kterým toto nelze umožnit bude nutné nabídnout odpovídající formy studia (korespondenční, e-learning apod.) a vytvořit jim podmínky pro studium.

Postavení studujících odsouzených v denním studiu by mělo být rovnocenné s postavením pracujících, studující by měli pobírat kapesné ve stejné výši jako pracující.

Vzdělávací aktivity by měly být zaměřeny do oblastí využitelných po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a do oblastí využitelných v průběhu výkonu trestu. Obecně musí být vzdělávání vězňených osob chápáno jako atribut humanizace podporující jejich znovu začlenění do společnosti po propuštění z výkonu trestu.

3.5. Výkon vazby

3.5.1. Současný stav

Dnem 1.1. 1994, kdy nabyl účinnosti zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, byl vytvořen právní rámec pro zacházení s obviněnými, jehož dlouholetá absence umožňovala nepřípustné porušování základních lidských práv a svobod ve výkonu vazby. Zákon garantuje osobám ve výkonu vazby oproti dřívější extrémní sociální izolaci podstatně vyšší rozsah práv včetně možností kontaktu s příbuznými a přáteli.

Převážná část obviněných však i nadále vykonává vazbu v tzv. standardních podmínkách, tj. v uzavřených celách, mnohdy se až sensorickou deprivací (uzavřená místnost, nedostatek podnětů). Vazba se zmírněným režimem není dosud dostatečně využívána.

Preventivně výchovné, vzdělávací, zájmové a sportovní programy jsou nabízeny pouze mladistvým obviněným a omezenému počtu mladých dospělých obviněných.

Legislativní úprava vzetí do vazby a prodlužování doby jejího trvání odpovídá standardu obvyklému v evropských demokratických státech. Způsob jejího výkonu však za standardy obvyklými v evropských demokratických státech zřetelně zaostává.

3.5.2. Perspektivy vývoje

K dosažení standardu obvyklého v evropských demokratických státech je nezbytné postupně vytvářet podmínky pro realizaci preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programů tak, aby každý obviněný mohl trávit přiměřenou část dne (za kterou je obvykle považováno nejméně osm hodin) mimo uzavřený prostor cely. Vytvoření podmínek spočívá ve vybudování dostatečně dimenzovaných, odpovídajícím způsobem vybavených, vnitřních i vnějších prostor a realizaci potřebných opatření v oblasti personálního zajištění.

V podstatně širším rozsahu musí být využíváno výkonu vazby se zmírněným režimem. V každé věznici však musí být zachováno standardní oddělení pro obviněné, kteří svým chováním ohrožují bezpečnost spoluobviněných, personálu a ničí zařízení věznice.

Ke snížení finanční zátěže, kterou vazba pro obviněné a jejich rodiny nepochybně představuje, bude nutné vytvářet uvnitř věznic podmínky pro honorovanou pracovní činnost obviněných na dobrovolné bázi.

V porovnání se současnou právní úpravou je potřebné obviněným garantovat možnost častějších kontaktů s příbuznými a přáteli formou návštěv, v rozsahu alespoň jedné hodiny týdně, a možnosti užívání určeného telefonu, v rozsahu alespoň deseti minut týdně, samozřejmě tak, aby nebyl mařen účel vazby. Vazba představuje pro obviněné výraznou psychickou zátěž. K řešení eventuálních problémů obviněných musí být proto samozřejmostí možnost kontaktu s psychologem, psychiatrem, popřípadě duchovním ve vymezené době, bez vyžadování uvedení důvodu.¹⁷

---

¹⁷ Řeháček, M., a kol. *Koncepce rozvoje Českého vězeňství do roku 2015*. Praha. Generální ředitelství Vězeňské služby ČR

3.6. Dílčí závěr

Tato třetí kapitola vyzdvihuje některé problémy zacházení s vězněnými osobami, dojde-li k vyřešení těchto problémů jako je např. materiální zabezpečení, otázka personální a bude dále podporován rozvoj diferencovaných programů zacházení, pak si myslím, že to nejenom lépe připraví jedince propuštěné z vězení k tomu, aby se lépe uplatnili na trhu práce, ale může se to v budoucnu projevit i v počtu vězněných osob v ČR.

CELKOVÝ ZÁVĚR

Závěrem své práce mohu potvrdit, že vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody a volnočasové aktivity v rámci programů zacházení ve výkonu vazby mají své opodstatnění a je potřeba je dále zkvalitňovat a rozvíjet. Vzdělávání a zaměstnávání má také bezesporu obrovský vliv na resocializaci jedince a má nezastupitelnou sociálně výchovnou funkci. K této činnosti je nutné jedince motivovat a pomoci mu nalézt vlastní způsob uplatnění schopností a dovedností v praxi.

Domnívám se, že rozšířením vzdělanostní úrovně vězňených osob se projeví snížením jejich počtu ve vězeňských zařízeních, ale pro uplatnění propuštěného jedince na trhu práce je také důležité jej naučit, jak se ucházet o práci, jak se má chovat u pohovoru, jak napsat životopis a konečně, jaká má dle zákoníku práce práva a povinnosti.

Jak jsem již uvedl v úvodu své práce, mým cílem nebylo podat vyčerpávající informace o detailní historii vzdělávání a o jednotlivých školských vzdělávacích střediscích, ale zachytit podstatné momenty jejich vývoje a shromáždit základní statistické údaje a rovněž přispět svým dílem do spektra názorů a myšlenek, které se touto problematikou zabývají.

Uplatnění osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody na trhu práce, je velmi zajímavé téma, kterým bych chtěl pokračovat ve své diplomové práci.

Na tomto místě musím také vysoce ocenit profesionální přístup a spolupráci všech pracovníků Věznice Všehrdy, kteří mi vždy byli ochotni pomoci radou, vysvětlením a vyčerpávajícím objasněním problematiky.

RESUMÉ

Bakalářská práce je zaměřena na formy vzdělávání odsouzených a obviněných osob a jejich změny realizované v České republice s ohledem na měnící se společenskou a politickou situaci v 80 a 90. letech.

V teoretické části je věnována pozornost vzdělávacímu zařízení Vězeňské služby jako jedné z možností ovlivňující úspěšný návrat odsouzených osob do občanského života.

Praktická část je zaměřena na konkrétní podobu programů zacházení, jednotlivých učebních oborů a kurzů realizovaných v učilištích Vězeňské služby ČR. Autor vychází ze zákona č. 169/1999 o výkonu trestu odnětí svobody, charakterizuje současný stav doplněný poznatky z praxe. Dále se zabývá rovněž realizací volno časových aktivit, které probíhají na oddělení výkonu vazby a jsou zaměřeny na práci s mladistvými obviněnými a obviněnými blízkých věku mladistvých.

Hlavními informačními zdroji pro zpracování bakalářské práce byly zákony, vyhlášky, knihy, skripta, informace z internetu a informace od speciálních pedagogů a vychovatelů z věznice Všehrdy.

ANOTACE

Michálek, Petr. Současný problém edukace ve výkonu trestu a vazby v ČR.

Bakalářská práce. Brno:2006 stran 50

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku výchovy a vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu vazby v ČR.

Klíčová slova:

Výchova, vzdělávání, výkon trestu odnětí svobody, výkon vazby, střední odborné učiliště, školské vzdělávací středisko, programy zacházení, volno časové aktivity, obviněný, odsouzený, mladistvý, žák, vychovatel, speciální pedagog.

ANNOTATION

Michálek, Petr. Current education problem in a punishment and imprisonment execution
Bachelor thesis. Brno: 2006 pages 50

My bachelor thesis is concentrating on current education problem of imprisoned people and people under arrest in the Chzech Republic.

Key words: education, punishment execution, imprisonment execution, training college, schoul educational institution, treatment programmes, free time activities, defendant, convict, juvenile, pedagog, special pedagog

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
2. Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby
3. Zákon č. 564/1990 Sb.,
4. Zákon č. 139/1995 Sb.,
5. Vyhláška č.345/1999 Sb.,
6. Vyhláška č.109/1994 Sb.,
7. *Evropská vězeňská pravidla, doporučení rady Evropy č.R(87)3*, důvodová zpráva a komentář, účelová publikace Nadace Klíč, Vazební Věznice Praha-Pankrác, 1996
8. Jůzl, M., Olejníček, A. *Penologie a penitenciární pedagogika*. Institut mezioborových studií Brno, 2005
9. Křenek, P., Šplíchal, B. *Roční plán oddělení VTOS*, programy zacházení, Všehrady, 2002
10. Kýr, A., *Památník Pankrác, průvodce expozicí*. Vězeňská služba ČR, příloha časopisu vězeňství č. 4/1999, Lanškroun 1999
11. Kýr, Řeháček, *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*. Tiskárna VV Praha-Pankrác, 1998
12. Mařádek, V. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*. Nakladatelství Pavla Vavrleho, Opava 2000.
13. Nevoránek, J., Řehoř, A., *Metodické pokyny pro zpracování bakalářské práce*. Vydal Institut mezioborových studií Brno, 2004.
14. Palán, Z. *Základy andragogiky*. Vysoká škola J.A.Komenského s.r.o. Praha 2002
ISBN:80 86723-03-8
15. Řeháček, M., a kol. *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015* . Praha. Generální ředitelství vězeňské služby ČR
16. České vězeňství č.4/1996. Vězeňská služba České Republiky. Praha 1996, s. 29-34
17. České vězeňství č.4/1997. Vězeňská služba České Republiky. Praha 1997, s. 22-28

18. Váňa, M. „*Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby ČR, 1983 – 1998.*“ Příloha časopisu České vězeňství č. 3-4/1998. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby
19. Váňa, M. *Vzdělávání mladistvých v ČR.* České vězeňství č.3/1996, s. 14-16

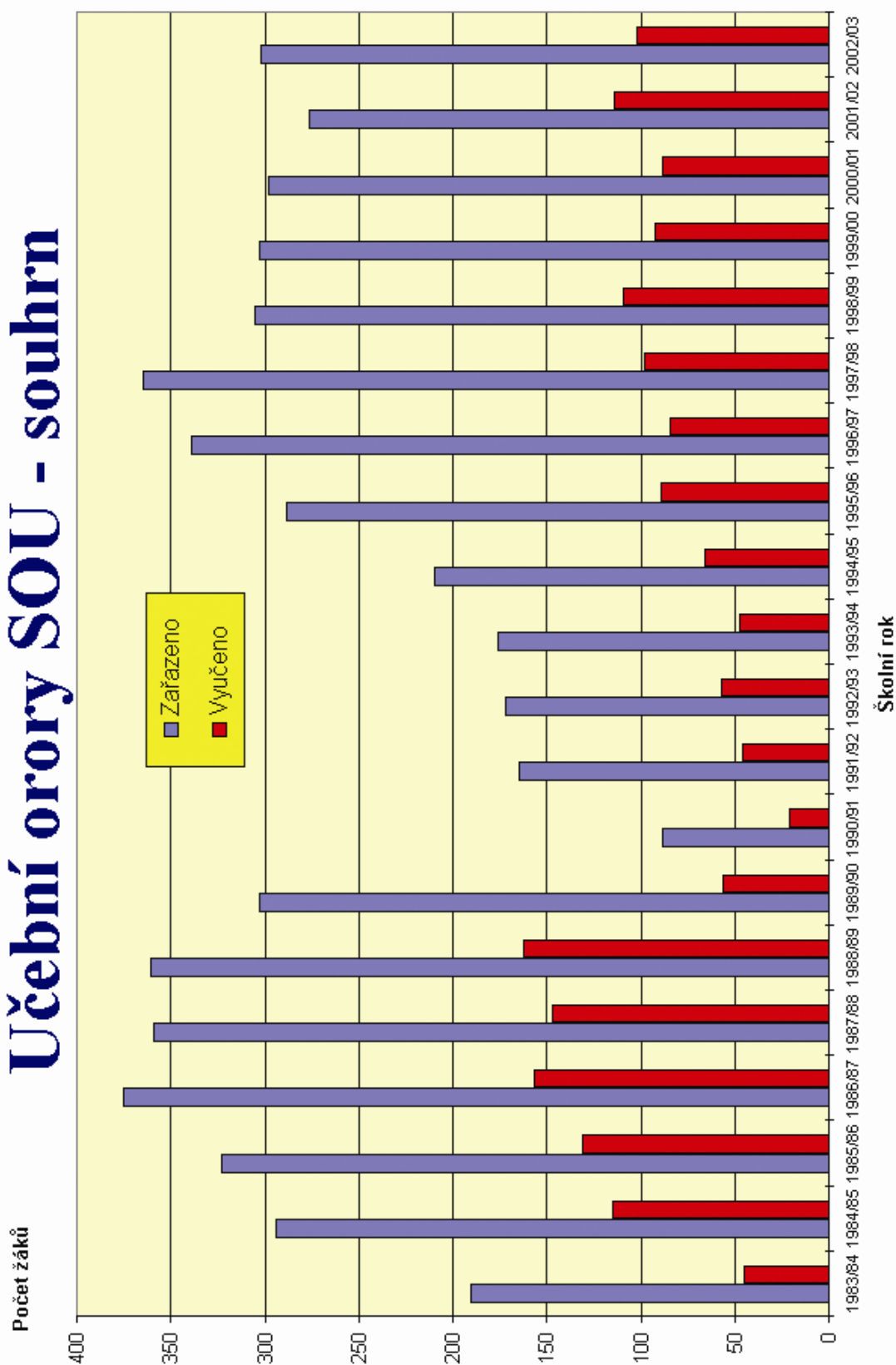
SEZNAM PŘÍLOH

1. Učební obory SOU 1983 - 2003 (SOU, U, OU Vězeňské služby ČR, 1983 - 2003)
2. Učební obory SOU - souhrn (SOU, U, OU Vězeňské služby ČR, 1983 - 2003)
3. Kurzy v SOU 1983 - 2003 (SOU, U, OU Vězeňské služby ČR, 1983 - 2003)
4. Kurzy organizované ŠVS - souhrn (SOU, U, OU Vězeňské služby ČR, 1983 - 2003)
5. Záznamy o průběhu výkonu trestu (oddělení výkonu trestu věznice Ostrov).
6. Nabídka aktivit v rámci plnění programu zacházení (oddělení výkonu trestu věznice Ostrov).
7. Záznamy o průběhu výkonu vazby (oddělení výkonu vazby věznice Ostrov).
8. Nabídka preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programů ve výkonu vazby (oddělení výkonu vazby věznice Ostrov).

UČEBNÍ OBORY SOU 1983 - 2003

Školní rok	Opava		Pardubice		Pížeň		Příbram		Rýnovice		Valdice		Vinařice		Libkovic / Všehrdy		SOU CELKEM	
	Zařazeno	Vyučeno	Zařazeno	Vyučeno	Zařazeno	Vyučeno	Zařazeno	Vyučeno	Zařazeno	Vyučeno	Zařazeno	Vyučeno	Zařazeno	Vyučeno	Zařazeno	Vyučeno	Zařazeno	Vyučeno
1983/84	31	13	25	0	44	14	0	0	40	18	26	0	0	0	24	0	190	45
1984/85	31	14	46	24	56	15	0	0	42	15	47	26	28	0	44	21	294	115
1985/86	27	14	39	17	35	15	31	0	47	19	47	19	51	19	46	28	323	131
1986/87	29	13	43	19	45	16	51	18	47	18	51	20	55	24	54	29	375	157
1987/88	31	14	44	22	51	21	45	16	49	19	44	18	46	15	49	22	359	147
1988/89	32	16	41	19	45	17	48	23	48	20	54	30	52	15	41	22	361	162
1989/90	29	5	43	9	40	7	25	0	53	3	51	15	40	10	22	7	303	56
1990/91	0	0	9	4	18	0	0	0	16	1	11	3	0	0	34	13	88	21
1991/92	0	0	19	2	36	14	0	0	35	7	29	5	0	0	46	18	165	46
1992/93	0	0	17	7	15	14	0	0	45	18	33	2	0	0	62	16	172	57
1993/94	0	0	12	11	22	0	0	0	45	16	36	3	0	0	61	17	176	47
1994/95	18	0	27	0	21	16	0	0	51	21	34	15	0	0	59	14	210	66
1995/96	27	4	38	16	22	0	0	0	87	40	36	11	0	0	78	18	288	89
1996/97	20	4	30	12	38	8	0	0	133	31	37	14	0	0	81	15	339	84
1997/98	21	4	29	11	37	12	0	0	128	35	36	6	0	0	114	30	365	98
1998/99	21	5	29	9	33	9	0	0	121	55	34	11	0	0	67	20	305	109
1999/00	22	6	30	10	39	9	0	0	118	27	37	18	0	0	57	22	303	92
2000/01	21	5	33	8	37	4	0	0	108	32	37	16	0	0	62	23	298	88
2001/02	17	5	25	9	33	10	0	0	101	45	45	21	0	0	55	24	276	114
2002/03	4	3	22	8	32	7	0	0	114	36	50	23	0	0	80	25	302	102
CELKEM	381	125	601	217	699	208	200	57	1 428	476	775	276	272	83	1 136	384	5 492	1 826

Učební oratory SOU - souhrn

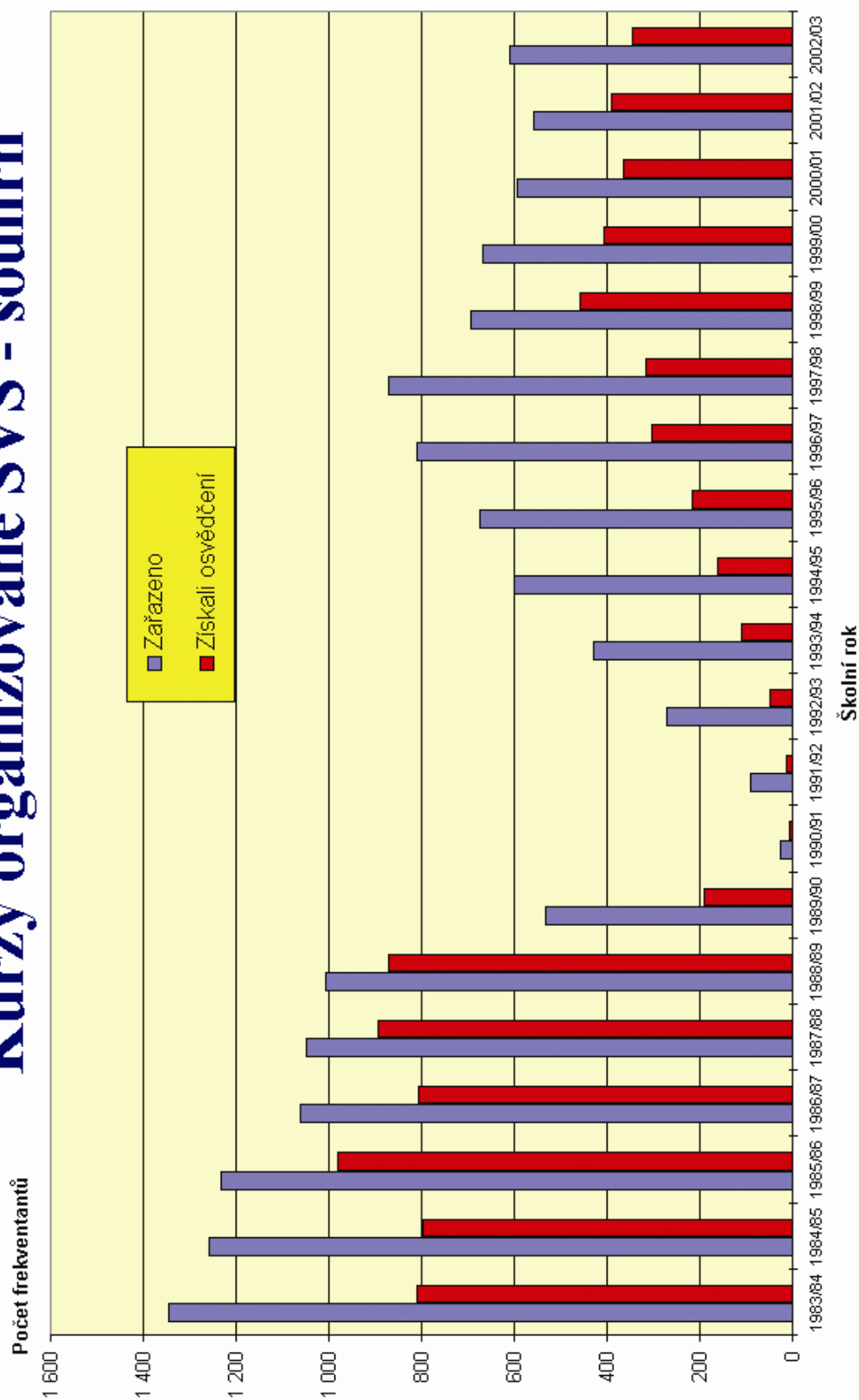

KURZY V SOU 1983 - 2003

Školní rok	Opava		Pardubice		Plzeň		Příbram		Rýnovice		Valdčice		Vinařice		Libkovic / Všehrady		SOU CELKEM	
	Zařazeno	Osvědčení	Zařazeno	Osvědčení	Zařazeno	Osvědčení	Zařazeno	Osvědčení	Zařazeno	Osvědčení	Zařazeno	Osvědčení	Zařazeno	Osvědčení	Zařazeno	Osvědčení	Zařazeno	Osvědčení
1983/84	0	0	297	136	191	253	274	84	230	206	47	28	278	86	29	17	1 346	810
1984/85	0	0	315	133	327	275	80	30	274	244	61	42	179	41	22	31	1 258	796
1985/86	0	0	281	179	392	347	30	29	197	179	54	32	258	203	20	11	1 232	980
1986/87	28	20	300	182	255	219	31	27	220	188	39	27	171	135	18	10	1 062	808
1987/88	41	41	212	200	275	234	75	48	216	194	31	22	187	147	13	8	1 050	894
1988/89	40	40	135	130	225	210	81	77	249	226	18	8	245	173	12	6	1 005	870
1989/90	0	0	39	39	53	35	0	0	194	23	16	16	212	76	19	0	533	189
1990/91	0	0	0	0	0	0	0	0	12	8	0	0	0	0	13	0	25	8
1991/92	0	0	0	0	0	0	0	0	26	13	25	0	0	0	38	0	89	13
1992/93	33	33	0	0	21	0	0	0	140	15	20	0	0	0	56	0	270	48
1993/94	32	28	115	33	49	4	0	0	168	21	25	0	0	0	41	25	430	111
1994/95	56	44	105	38	45	3	0	0	296	29	24	8	0	0	74	40	600	162
1995/96	27	24	84	78	30	10	0	0	396	24	31	14	0	0	105	67	673	217
1996/97	31	27	108	93	47	24	0	0	412	56	68	19	0	0	145	84	811	303
1997/98	47	38	79	71	65	29	0	0	444	84	96	35	0	0	141	59	872	316
1998/99	49	44	137	123	67	43	0	0	188	100	154	85	0	0	99	63	694	458
1999/00	100	82	136	114	70	50	0	0	137	47	142	79	0	0	83	34	668	406
2000/01	54	40	103	84	89	69	0	0	124	56	149	70	0	0	75	44	594	363
2001/02	60	43	95	83	78	31	0	0	126	121	135	64	0	0	65	49	559	391
2002/03	50	41	95	83	100	17	0	0	104	79	100	44	0	0	160	82	609	346
CELKEM	648	545	2 636	1 799	2 379	1 853	571	295	4 153	1 913	1 235	593	1 530	861	1 228	630	14 380	8 489

Kurzy organizované ŠVS - souhrn

.....
Jméno a příjmení odsouzeného

rodné číslo

Záznamy o průběhu výkonu trestu

Datum	obsah sdělení	funkce a podpis

NABÍDKA AKTIVIT V RÁMCI PLNĚNÍ PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Odsouzení po příchodu do kolektivu ubytovny, kam byli umístěni, zjistí z HARMONOGRAMU AKTIVIT- PŘEHLEDU visícím na nástěnce na chodbě, která z aktivit je v ubytovně realizována a na raportním lístku požádají speciálního pedagoga o zařazení do jimi vybraných zájmových či vzdělávacích kroužků. Pro lepší orientaci nabízíme přehled činností, které se ve věznicí provozují v současné době :

VZDĚLÁVACÍ KROUŽKY:

ITALŠTINA pro začátečníky (podmínky: konec trestu alespoň 10 měsíců, ukončena ZŠ).
NĚMČINA pro začátečníky (podmínky: konec trestu 1 rok, ukončena ZŠ).
ŠPANĚLŠTINA pro začátečníky(podmínky: kurz bude obnoven až v květnu 2004).
ANGLIČTINA pro pokročilé (podmínky: znalost angl. jazyka v rozsahu střední školy).
FRANCOUZŠTINA pro začátečníky(podmínky: znalost mluvnických a gramatických pravidel českého jazyka v rozsahu střední školy).
ČESKÝ JAZYK pro cizince (podmínky: konec trestu 10 měsíců, měl by ovládat český jazyk alespoň v hovorové formě).

ZÁJMOVÉ KROUŽKY:

POSILOVNA (podmínky: odpovídající zdravotní stav, chování a vystupování ve VT na odpovídající úrovni.Cvičební úbor a tenisky).
STOLNÍ TENIS (podmínky: odpovídající zdravotní stav, úbor).
NOHEJBAL (podmínky: odpovídající zdravotní stav, vhodné chování, sportovní úbor).
MINIKOPANÁ (podmínky: totožné s předchozími).
ŠACHOVÝ KROUŽEK (podmínky: zájem o hru v šachy).
ŠIPKY (podmínky: provozují se pouze v některých ubytovnách – možnost přihlásit se formou raportního lístku u vychovatele ubytovny).
KONDIČNÍ CVIČENÍ (podmínky: totožné s předchozími).
ZEMĚPISNÝ KROUŽEK (podmínky: kroužek se provádí formou videoprodukcí a odsouzený se v případě zájmu přihlásí u svého vychovatele).
PŘÍRODOPISNÝ KROUŽEK (podmínky: je prováděn formou centrální videoprodukce v kolektivech. Odsouzený se přihlásí u vychovatele).
FILMOVÝ KLUB(podmínky: kroužek se realizuje jen na některých ubytovnách. Z harmonogramu lze zjistit, zda se provádí na ubytovně, kam je odsouzený zařazen. V případě zájmu požádá vychovatele o zařazení).
KLUB PŘÁTEL RUSKÉHO FILMU (podmínky: je určen pro rusky mluvící cizince a je promítán centrálně na jednotlivé ubytovny).
HUDEBNÍ KROUŽEK (podmínky: kroužek je jen na některých ubytovnách. Jedná se o poslechový kroužek – zájemci se hlásí u vychovatelů).

VÝTVARNÝ KROUŽEK (podmínky: jedná se o aktivity zaměřené na výtvarnou činnost, odsouzený nemůže předpokládat, že bude mít prostor pro výrobu obkreslovaných obrázků, vytváří vlastní výtvarné návrhy, je usměřován speciálním pedagogem).

PRÁVNÍ PORADENSTVÍ (podmínky: vychovatel vybírá odsouzené, který mají zájem o otázky spojené s problematikou výkonu trestu a právních aspektů trestního práva).

PĚSTITELSKÝ KROUŽEK (podmínky: v jarních až podzimních měsících se vybraní odsouzení starají především o květinovou výzdobu areálu věznice pod vedením vychovatele – dobrý zdravotní stav, zájem o přírodu).

SEBEOBSLUŽNÉ ČINNOSTI (lektor-instruktor vybírá odsouzené, kteří mají zájem osvojit si pracovní úkony spojené s praním a žehlením).

MANDALY – výtvarný kroužek (jde o barevné sestavování obrázků, při kterém dochází ke zklidnění a rozvíjení fantazie odsouzeného.)

NOHEJBAL – od 1.5. do 1.10. 2006 (vybírá vychovatel z ubytoven, kde kroužek probíhá).

MINIFOTBAL –od 1.5.2006 –1.10. 2006 – obdobně jako u nohejbalu

Sportovní hry – jedná se o kroužek zaměřený na atletickou přípravu a badminton.(Ub.A1,C). Od 1.5. –1.10. 2006.

SPECIÁLNĚ VÝCHOVNÉ AKTIVITY:

PSYCHOSOCIÁLNÍ TERAPIE (podmínky: speciální aktivita, vedená specialisty, kteří sami provádí výběr odsouzených).

SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ (podmínky: speciální aktivita, vedená sociální pracovníci, která odsouzené sama vybírá).

DOPLŇKOVÁ CVIČENÍ (relaxační cvičení odstraňující tenze a přispívající k pocitu vyrovnanosti – odsouzené vybírá lektor-instruktor na základě žádosti odsouzeného a na základě poznatků o odsouzeném).

PORADENSKÁ ČINNOST PRO DROGOVĚ ZÁVISLÉ (odsouzený se přihlásí u vychovatele, který jeho žádost předá speciálnímu pedagogovi ing.L.Svobodovi.)

V Ostrově 28.3.2006

Josef Řízek, spec. pedagog

.....
Jméno a příjmení obviněného

rodné číslo

Záznamy o průběhu výkonu vazby

Datum	obsah sdělení	funkce a podpis

Příloha č.8

Jméno a příjmení :

Datum narození :

Základní číslo :

N A B Í D K A P R O G R A M Ů

Svým podpisem stvrzuji, že jsem byl(a) v souladu se zákonem o výkonu vazby č. 293 /1993 Sb., ve znění pozdějších novel, při nástupu do výkonu vazby ve Věznici Ostrov, seznámen(a) s možností zapojení do komplexu preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programů :

- školní výuka : zaměřena na doplnění a zdokonalování základního vzdělání 1x týdně
- jazykový kurz : podle zájmu 1x týdně
- religiozní výuka : výuka zajištěna pracovníky duchovní služby dle rozpisu
- autogenní trénink : zaměřený na posílení osobnosti, vedený psychologem dle potřeby
- psychokorektivní pohovory dle potřeby
- relaxační techniky: progresivní svalová relaxace, dechová cvičení ... dle potřeby
- muzikoterapie : zaměřena na celkové uvolnění osobnosti dle potřeby
- ergoterapie : pro vytvoření pracovních návyků, zejména u mladistvých dle rozpisu
- sociální poradenství dle potřeby
- sportovní aktivity : obsahující zejména míčové hry, stolní tenis.. dle rozpisu
- společenské hry : šachy, dáma apod. dle rozpisu
- kroužek teoretického vaření : sestavování receptů teplé a studené kuchyně 1x týdně
- dějepisný kroužek: podle zájmu 1x týdně
- videokroužek : sledování vzdělávacích pořadů dle rozpisu

Seznámení provedl :

Dne :

podpis obviněného